

«TOT PER DÉU, RES PER LA POLÍTICA». L'EVACUACIÓ, LA DETENCIÓ I L'ALLIBERAMENT DEL CARDENAL VIDAL I BARRAQUER EL JULIOL DE 1936

MANEL TARÉS I LAGUNAS¹
Centre d'Estudis Cambrilencs

Article lliurat el 5 de setembre de 2020. Acceptat el 20 de març de 2021

RESUM

El 21 de juliol de 1936, el cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer, juntament amb els seus familiars del palau arquebisbal, eren evacuats de Tarragona cap al monestir de Poblet en una operació improvisada de la comissaria delegada de la Generalitat. El descobriment de l'amagatall per part d'una patrulla de la FAI arribada a Vimbodí des de l'Hospitalet de Llobregat portà a la detenció del prelat, un fet que desencadenà una sèrie de successos que es resolgué amb l'alliberament de Vidal i Barraquer i el seu secretari, el canonge Joan Viladrich i Viladomat, en una segona operació ordenada pel president Companys. En els deu dies transcorreguts entre la marxa de Tarragona i l'embarcament al vaixell italià que els portaria a l'exili, la sort del cardenal rau enmig de molts dels conflictes que es donaven en aquells moments revolucionaris: les patrulles anarquistes, l'inestable equilibri entre les diferents famílies de l'esquerra política i sindical en els òrgans de decisió locals, el difícil paper de control de la situació per part del govern català, els enfrontaments amb elements reaccionaris (com succeí a Solivella) o, en el cas del món de la cultura i, especialment, al monestir de Poblet, les actuacions urgents per a la salvació del patrimoni cultural. En aquest article confrontem algunes fonts sobre diferents testimonis de l'episodi

1. E-mail: maneltares@gmail.com

de l'alliberament del cardenal Vidal i Barraquer per tal de dilucidar el paper que hi tingué cada part involucrada.

PARAULES CLAU

Cardenal Vidal i Barraquer, Guerra Civil espanyola, Conca de Barberà, monestir de Poblet.

**«All for God, nothing for politics».
Evacuation, arrest and release of the Cardinal
Vidal i Barraquer in July 1936**

ABSTRACT

On July 21, 1936, Cardinal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer, together with his fellows from the Archbishop's Palace, were evacuated from Tarragona to the monastery of Poblet in an improvised operation by the Generalitat regional delegation. The discovery of the hideout by an FAI patrol that arrived in Vimbodí from L'Hospitalet de Llobregat led to the arrest of the prelate, a fact that triggered a series of events that was resolved with the release of Vidal and Barraquer and his secretary, Canon Joan Viladrich i Viladomat, in a second operation ordered by President Companys. In the ten days between the departure of Tarragona and the embarkation on the Italian ship that would take them into exile, the fate of the Cardinal lies in the midst of many of the conflicts that occurred in those revolutionary moments: the anarchist patrols, the unstable balance between the different families of the political and trade union left in the local decision-making bodies, the difficult role of control of the situation by the Catalan government, the confrontations with reactionary elements (as happened in Solivella) or, in the case of the world of culture and, especially, in the abbey of Poblet, the urgent actions for the salvation of the cultural heritage. In this article, we confront some sources about different witnesses to the episode of the release of Cardinal Vidal i Barraquer in order to elucidate the role played by each party involved.

KEYWORDS

Cardinal Vidal i Barraquer, Spanish Civil War, Conca de Barberà (region), Poblet abbey.

I. INTRODUCCIÓ

L'evacuació, la detenció, l'empresonament i, finalment, l'alliberament del cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer (1868-1943), abans de marxar cap a l'exili definitiu a Itàlia, constitueixen un episodi d'aventura i angoixa en la vida del religiós nat a Cambrils.² Durant deu dies, els destins de l'arquebisbe de Tarragona i del seu fidel secretari, el canonge Joan Viladrich i Viladomat (1897-1993), que l'acompanyà en tot moment, estigueren en risc d'acabar prou malament. Una de les primeres accions del cardenal una vegada fora de perill, allotjat a la cartoixa toscana de La Farneta, fou posar en coneixement del secretari d'Estat del Vaticà, el cardenal Eugenio Pacelli, la relació dels fets viscuts aquells darrers dies de juliol de 1936, des que fou evacuat del palau arquebisbal de Tarragona fins que desembarcà al port italià de La Spezia. És el que es coneix com la *Nota confidencial*, ja que el document estava inserit a banda amb aquest títol en una carta adreçada al Vaticà el 14 d'agost, escrita a la cartoixa de Lucca.³

El relat dels fets d'aquells dies de juliol de 1936 fou divulgat, per primera vegada, pel sacerdot Ramon Muntanyola i Llorach (1917-1973), que el 1970 publicà una celebrada biografia del cardenal. Per preparar el seu llibre, Muntanyola feu algunes indagacions particulars sobre aquell fets: no consultà només el relat suara esmentat, redactat pel mateix cardenal per entregar-lo al Vaticà, sinó que també mirà de contactar amb algunes de les persones que ocupaven llocs de responsabilitat a Montblanc aquell juliol de 1936, que haguessin participat d'alguna manera en el periple rocambolesc del segrest i l'alliberament del prelat tarragoní, per tal de poder analitzar aquell episodi alhora des de la banda de la víctima i la dels intervinents, almenys d'una part d'ells. En efecte, a partir de la documentació preparatòria del llibre de Muntanyola conservada en el seu fons personal a l'Arxiu

2. Per a una biografia completa del cardenal i arquebisbe de Tarragona Francesc Vidal i Barraquer, remetem el lector al llibre de Ramon MUNTANYOLA (2017), perfectament vigent encara ara, tot i l'enfocament lleugerament apològic d'un autor pioner que no era un historiador professional. També són útils els llibres més concisos de Ramon COMAS (1977) *Vidal i Barraquer. Síntesi biogràfica*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, i de Josep RAVENTÓS (1993) *Francesc Vidal i Barraquer*, Barcelona, Labor, entre d'altres.

3. Es pot consultar en diferents llocs; per exemple, disponible en: CÀRCEL ORTÍ, Vicente (2015). «Epistolario Vidal-Pacelli-Pizzardo-Montini y apuntes de la Secretaría de Estado (1936-1939)». *Analecta Sacra Tarraconensis*, núm. 88, p. 267-1014. El document s'hi troba transcrit en l'apèndix documental, p. 331-346.

Històric de Tarragona, hem comprovat que consultà l'escrit de Lluís Vives i Poblet (1900-1974), que havia treballat d'oficial de Secretaria a l'Ajuntament de Montblanc durant la guerra, autor d'unes cròniques locals que abasten els fets que ens interessin.⁴ Per completar la informació, Muntanyola contactà, també, de manera directa o indirecta a través de l'advocat montblanquí Josep Andreu i Abelló (1906-1993), amb alguns exiliats que havien detingut càrrecs de responsabilitat a Montblanc. N'hem aprofitat la carta escrita per Ramon Porté a Andreu i Abelló el desembre de 1967, en què dona detalls d'aquells esdeveniments i un informe redactat aquell mateix any pel polític d'ERC exiliat Joan Sauret i Garcia (1899-1985).

D'altra banda, l'únic testimoni inseparable de tota l'etapa vital d'exili del cardenal, el canonge doctor Joan Viladrich, secretari particular del prelat, es mantingué absolutament discret després de la mort de Vidal i Barraquer. Així, per exemple, en el número especial de la revista *Serra d'Or* publicat l'octubre de 1968 en commemoració del centenari del naixement del prelat tarragoní, Viladrich col·laborà amb un breu article, sense entrar en cap moment en l'etapa de la guerra ni l'exili. No fou fins després de la dictadura, arran del retorn de les despulles del cardenal a Catalunya, que Viladrich publicà un text relatant aquelles vivències, en què mirava d'explicar el procés de salvament de Vidal i Barraquer, així com la dissort del bisbe Manuel Borràs, assassinat el 12 d'agost de 1936. L'article fou escrit el desembre de 1977 i publicat a la revista *Quaderns de Pastoral* (núm. 53, maig de 1978), alhora que també s'edità en forma d'una sèrie d'articles que aparegué al llarg de la primavera de 1978 en el *Full Parroquial de Tarragona, Vic i Solsona*. Viladrich, però, deixà escrites unes memòries inèdites de l'exili del cardenal Vidal i Barraquer, les quals han sortit a la llum recentment.⁵ L'apartat d'aquestes memòries que tracta dels successos que ara ens interessin segueix fil per randa el relat de la *Nota confidencial* enviada pel cardenal Vidal i Barraquer al Vaticà, tot i que el secretari hi afegí altra informació de la seva part, pròpia dels seus records i les vivències d'aquells dies, que visqué de manera directa i sensible.

4. Es tracta de les *Narracions històriques de la vila de Montblanc*, un mecanoscrit encara inèdit, escrit entre 1959 i 1966.

5. Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM). Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich. Vegeu: <https://www.cambrils.cat/ca/l-ajuntament/comunicacio/la-familia-vidal-barraquer-cedeix-les-memories-inedites-de-joan-viladrich-a-l2019arxiu-municipal-de-cambrils>

A més d'aquesta font inèdita, també hem confrontat altres escrits del canonge secretari. En concret, un breu document mecanografiat que acompanya les memòries recentment ingressades a l'Arxiu Municipal de Cambrils. Es tracta d'un text sense datar, que porta el títol *Memòria de lo succehit amb la detenció del Exm. Sr. Cardenal (Q.E.P.D.) Vidal y Barraquer, son familiar Dr. Viladrich i al Sr. Bisbe Auxiliar (Q.A.C.S.) Dr. Borràs*. Tot i que no està signat, pensem que l'autoria pot correspondre al mateix Joan Viladrich.⁶ El document conté dades de detall dels esdeveniments de l'allotjament dels religiosos a Poblet i la seva detenció posterior, les quals completen el que s'havia publicat fins ara. Sembla que Viladrich hauria escrit suposadament aquest document a partir de la informació aportada posteriorment per alguns dels testimonis dels fets, entre els quals pensem que hi hauria el doctor Joaquim Guitert i Fontserè (1875-1957), a qui l'autor del text atribueix un paper essencial en el procés d'alliberament dels religiosos de les mans de l'escamot anarquista. D'altra banda, sembla que el doctor Guitert, que fou membre del Patronat de Poblet, hauria deixat algunes notes escrites sobre aquells esdeveniments si fem cas al que assegurava Eufemià Fort (1957: 37) en la seva breu biografia del metge barceloní. Tanmateix, no ens ha estat possible localitzar aquests apunts després de consultar-ho amb els hereus de l'arxiu de Guitert.⁷

Encara cal afegir a la nostra llista de fonts documentals sobre aquells episodis ocorreguts a la Conca de Barberà el juliol de 1936 altres documents menors, com les entrevistes publicades en mitjans comarcals a Josep Folch i Folch el març de 1985 i Ramon Porté el febrer de 1987, que ha recordat recentment Jordi Moreno (2019), i, finalment, una breu crònica coetània inèdita redactada per Lluís Veciana i Bonet (1903-1988), de Vimbodí.⁸ Hem completat el

6. Tanmateix, aquest informe mecanografiat conté una frase realment enigmàtica, que ens fa albirar certs dubtes sobre l'autoria de Viladrich. En efecte, afirma que Vidal i Barraquer no sabia que Borràs estava empresonat a Montblanc, quan en realitat no era així i, de fet, Viladrich ho explica perfectament en l'altre document principal que analitzem en aquest article, la llarga crònica sobre l'exili del cardenal. En concret, en la *Memòria...* (p. 12) diu: «El Dr. Borràs quedà donchs a Montblanch, sense que el Sr. Cardenal pogués fer res pera la seva lliberació, perquè no podia estar assabentat del seu empresonament a Montblanch, com a pretés insinuar-ho quelcun mal intencionat de Tarragona [...]». Ho hem volgut consignar per honestedat científica, a fi que una crítica documental més acurada pugui escatir, en el futur, l'autoria i la motivació d'aquesta font.

7. Agraïm l'atenció rebuda del senyor Joaquim Masdeu i Guitert, de la Selva del Camp.

8. Lluís Veciana regentava el molí del Salt, o del Caixal, a Vimbodí, on produïa farina amb maquinària moderna. Durant la guerra, escrigué una crònica d'aquells anys al poble, amb el títol

buidat de fonts amb informacions extretes de les memòries de la militant anarquista María Martínez Sorroche (1914-2010) i les del dirigent anarcosindicalista Joan Garcia i Oliver (1901-1980), d'un text commemoratiu d'Eduard Toda i Güell (1855-1941) en l'obra pòstuma *Los grandes monasterios tarraconenses* (1942) i d'un article de Maurici Serrahima i Bofill (1902-1979) a la revista *Serra d'Or* (1968) en què recordava la seva trobada amb Vidal i Barraquer a la fi del juliol de 1936 a Barcelona. En canvi, pensàvem que trobaríem alguna notícia inèdita sobre aquells esdeveniments sorgida des de Joan Solé i Pla, el diputat que es traslladà a Montblanc per rescatar el cardenal, a partir de la biografia que en publicà l'historiador Joan Esculies (2011), que pouà en l'extensa documentació personal deixada pel metge i polític catalanista. Tanmateix, no ha estat així, ja que l'apartat dedicat al cas Vidal i Barraquer es basa en bibliografia ja coneguda, especialment Muntanyola.

En aquest article, ens centrarem, doncs, en l'episodi de l'evacuació de Vidal i Barraquer i els seus familiars religiosos cap a Poblet a l'inici de la guerra i la revolució, així com tot el periple passat a la Conca de Barberà pel cardenal i el seu secretari Joan Viladrich, fins al trasllat dels dos homes a Barcelona i la posterior evacuació a l'estranger per via marítima. Tot i l'esforç realitzat en la cerca de fonts documentals escrites, encara restaran algunes qüestions obertes.

2. LA INSURRECCIÓ MILITAR I L'INICI DE LA REVOLUCIÓ A TARRAGONA

El dissabte 18 de juliol de 1936, el cardenal Vidal i Barraquer es trobava a Barcelona, a la residència familiar de Sarrià. Després de consultar sobre la situació insurreccional al doctor Manuel Corachan, aleshores conseller de Sanitat de la Generalitat de Catalunya, decidí tornar a Tarragona aquell mateix vespre. Els dos dies següents, l'ambient de la ciutat es mantingué tens i enrarit, però sense enfrontaments ni actes violents. L'aixecament colpista en diferents llocs de l'Estat espanyol no arribà a produir-se a la ciutat de Tarragona, on el nucli de militars conjurats estigué esperant inútilment l'ordre de rebel·lió, avortada per la detenció del general Goded a Barcelona. Jordi Piqué (2017: 640) ha assenyalat

Crónicas memoriales de Vimbodí y revolución. Veciana s'hi defineix com a apolític i moderat, així com enemic dels extremismes, tant d'esquerreres com de dretes. Agraïm al senyor Lluís Salat i Veciana l'accés a aquest document.

que el Regiment Almansa número 15, que era el destacat a la plaça tarragonina, fou «una de les poques unitats militars catalanes que es van mantenir fidels a la República i que es van col·locar, amb gairebé la totalitat dels efectius, sota les ordres directes de la Generalitat». Això fou així per la feblesa dels sediciosos i la indiferència mostrada pel comandament militar, el coronel Ángel Martínez Peñalver y Ferrer.

El dimarts 21 de juliol, al migdia, es podien divisar des de la ciutat les columnes de fum dels edificis que cremaven a Reus i, ben aviat, començaren a circular per Tarragona camionetes arribades de Barcelona amb elements armats de la FAI i la CNT «portant banderes roges, per tal de sembrar el pànic i d'encoratjar els revolucionaris», en paraules de Joan Viladrich.⁹ Fou en aquest moment quan s'iniciaren els actes revolucionaris a Tarragona, amb la crema del convent de Santa Clara i el repartiment d'armes entre els militants antifeixistes de la ciutat. Quan es podia témer el pitjor, el secretari del comissari delegat de la Generalitat de Catalunya a Tarragona es presentà al palau arquebisbal i parlamentà amb el bisbe Manuel Borràs per recomanar-los que abandonessin la ciutat cap a un lloc segur. Vidal i Barraquer, però, no volgué moure's del palau i, fins i tot, emeté ordres a les cases religioses de la ciutat de no abandonar els convents i als rectors de no oposar resistència: «Ben lluny estava el Cardenal de pensar en la ferotgia massacradora dels revolucionaris en donar aquestes consignes!». ¹⁰ Al mateix temps, el cardenal envià un telegrama a Josep Maria Espanya, conseller de Governació de la Generalitat, així com al delegat d'Ordre Públic de Tarragona, Francesc Detrell i Lautrech, per exigir-los protecció sobre els eclesiàstics i els edificis religiosos.¹¹ Després, reuní els canonges per informar-los de la situació i encarregar-los que vetlessin per la catedral.

Al vespre començaren a cremar alguns edificis religiosos de la ciutat. Aleshores, Detrell proposà a Vidal i Barraquer que els edificis del palau arquebisbal i el seminari fossin destinats a hospitals de sang, adequadament senyalitzats a la façana per tal d'evitar que fossin atacats pels revolucionaris. El cardenal accedí a prestar els edificis per a aquest fi, però no podia acceptar que fossin requisats. Aquesta mesura s'acabaria duent a terme, tanmateix, dos dies més tard, quan

9. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 2.

10. *Ibid.*, p. 3.

11. *Ibid.*, p. 2.

els edificis foren confiscats per a serveis públics (Piqué, 2017). Viladrich explica que, després de sopar, arribaren algunes persones cridant a la porta del palau arquebisbal: «Unes dotzenes de descamisats, entre els quals no mancaven dones i alguns de parla estrangera, enfonsaven la porta i calaven foc a la petita església pública, altres trucaren amb grans cops a la porta del Palau [...]».¹² Tot i haver trucat a la policia i la Guàrdia Civil, Viladrich es queixava de no haver-ne obtingut auxili. En aquesta situació, el nou comissari delegat de la Generalitat, Lluís Mestres i Capdevila (1897-1968), arribat a Tarragona aquell mateix matí, havia telefonat a Vidal i Barraquer per insistir-li en la conveniència de posar-se en un lloc segur fora de la ciutat. Sobre aquesta preocupació de les autoritats civils per la integritat del cardenal, Viladrich escriví molts anys després, el 1978, la següent reflexió:

Un atemptat contra la vida del cardenal hauria estat un descrèdit per a les autoritats republicanes. Per aquest motiu la presència indefensa del prelat al domicili arquebisbal els resultava incòmoda. Intentaren, doncs, allunyar-lo cap a un altre indret més segur per tal d'estalviar-se qualsevol eventual responsabilitat.

Hauria estat, doncs, Mestres qui ordenà d'organitzar el dispositiu per treure el cardenal de Tarragona. A la mitjanit, un cotxe escortat per policia i acompanyats del secretari del comissari d'Ordre Públic recollí el cardenal-arquebisbe Francesc Vidal i Barraquer i els seus familiars: el bisbe auxiliar Manuel Borràs i Ferré, el secretari Joan Viladrich i Viladomat, el canonge arxiprest Magí Albaigés i Escoda i el caudatari doctor Joan Monrabà i Martorell. El destí fou el monestir de Poblet, aleshores encara sense religiosos, que es trobava immers en un ambiciós procés de restauració promogut pel mecenes Eduard Toda, president del Patronat de Poblet des de la seva creació el 1930. Aquest reusenc octogenari, que havia exercit de diplomàtic arreu del món, tenia fixada la seva residència al cenobi i mantenia amistat amb el cardenal, amb qui es veia sovint. Toda, però, no era coneixedor que hauria d'hostatjar-lo al monestir en aquells moments tan convulsos, de manera que sembla que la destinació de la improvisada evacuació del cardenal havia estat decidida unilateralment des de Tarragona.

12. *Ibid.*, p. 3.

El trajecte de l'automòbil fins a Poblet fou lent, de més de tres hores de durada. Al davant del Ford, hi anaven tres policies, mentre que els cinc religiosos, tots abillats amb els seus vestits eclesiàstics, seien darrere, asseguts uns a la falda dels altres com podien. Viladrich ens detalla com anaven col·locats: Borràs entre el cardenal i Albaigés, mentre que el secretari anava sobre els genolls de Vidal i Barraquer i Monrabà sobre la falda de l'arxiprest. Durant el viatge, el cotxe hagué de parar davant dels diversos controls amb què topà al pas per algunes localitats, especialment a Valls, on calgué que el representant polític baixés del cotxe per negociar amb els guàrdies durant mitja hora llarga.

3. LA REBUDA A POBLET

Els eclesiàstics arribaren a Poblet sobre les tres de la matinada del dimecres 22 de juliol. L'arribada no devia passar gaire inadvertida a causa de l'enrenou, ja que els agents tingueren problemes perquè els obrissin el primer portal d'entrada al recinte de l'antic monestir, de manera que Viladrich hagué de baixar del cotxe per donar-se a conèixer. El porter del monestir preferí no despertar Toda, que, del tot desprevingut de la visita, dormia a la seva residència. Vidal i Barraquer fou allotjat en una cambra de la casa del Patronat en què pogué descansar fins l'endemà al matí, mentre que els policies tornaren a Tarragona, després d'haver-se negat a la petició dels canonges Albaigés i Monrabà d'acompanyar-los en el retorn. L'endemà al matí, abans no es llevés el cardenal, aquests dos marxaren en tren cap a Tarragona, on, més endavant, acabarien detinguts i afusellats. Alhora, aquell matí, Toda fou informat dels seus nous hostes, amb qui s'assegué a esmorzar. Muntanyola (2017: 21) fa la següent valoració d'aquest moment:

Quan el senyor Toda es llevà, va trobar-se amb uns hostes que, en aquelles circumstàncies, no excitaven massa l'entusiasme d'un cap de casa. Per deures d'amistat o pels elementals sentiments humanitaris que un hom porta, don Eduard afrontà el cas amb correcció. Una correcció no pas alliberada de temors.

La *Memòria de lo succehit amb la detenció del Exm. Sr. Cardenal...* localitzada al fons Viladrich es mostra molt més crítica amb Toda que no pas altres escrits de Viladrich publicats o pensats per ser publicats. En efecte, s'hi reconeix

que la rebuda a Poblet «va ésser altament freda». ¹³ De fet, Toda sospitava que la notícia de l'arribada de l'arquebisbe aquella matinada ja s'hauria escampat per la contrada. D'acord amb Serra i Vilaró (1948: 22), «a desgrat de les precaucions, no es va poder evitar que els obrers que treballaven a Poblet portessin als seus respectius pobles la notícia que el senyor Cardenal s'havia refugiat al Monestir». En aquelles delicades circumstàncies, Toda considerà que calia informar-ne els comitès locals més propers, tant el de l'Espluga de Francolí com el de Vimodí. En la memòria sobre *Los grandes monasterios tarraconenses*, publicada pòstumament el 1942, Toda també fa una breu referència a aquest episodi:

Essent inacceptable aquella situació, d'acord amb el Sr. Cardenal, vaig baixar a l'Espluga a fi d'interessar del Comitè revolucionari la tramesa d'un escamot que custodiés, o, millor, emparés els detinguts contra qualsevol atropellament o violència. ¹⁴

Per a Eufemià Fort (1975: 305), al reusenc «se li feia insuportable qualsevol persona o situació que li fos inconvenient», en aquells moments tan confusos, que pogués afectar la integritat del cenobi. La seva vella experiència de diplomàtic li dictà la conveniència de mantenir la confiança en les entitats que aleshores governaven el territori més immediat, és a dir, els recentment constituïts comitès revolucionaris de caràcter local. D'altra banda, Serra i Vilaró (1948) fou sempre molt crític amb l'actuació de Toda, especialment respecte al bisbe Borràs i el sacerdot Francesc d'Assís Saladrígues i Martí (1885-1936), ¹⁵ tots dos assassinats aquell estiu revolucionari. En canvi, una opinió radicalment diferent és la de Gener Gonzalvo (2005: 25), per a qui «la diplomàcia de Toda», en primer lloc, a més de les gestions realitzades pel conseller Ventura Gassol, com veurem després, fou determinant per salvar la vida del cardenal. El vell diplomàtic reusenc tenia un tarannà progressista i liberal, tot i que sempre s'havia mostrat molt respectuós i fins i tot proper a l'Església, a la qual havia fet diverses concessions,

13. Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM). Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich. *Memòria de lo succehit amb la detenció del Exm. Sr. Cardenal (Q.E.P. D.) Vidal y Barraquer...*, p. 2.

14. Citat a FORT (1975: 303).

15. Sobre la mort de mossèn Saladrígues, vegeu Josep Maria VALLÈS I MARTÍ; Teresa VALLÈS I AVIÀ, *La custòdia de la parròquia de Sant Miquel de l'Espluga de Francolí*, Valls, Cossetània, 2003, p. 26-28.

però ara havia de gestionar el risc a què es trobava exposat el conjunt monumental de Poblet respecte de possibles embats dels revolucionaris anticlericals i antisenyorials. Massó (1994: 185), per exemple, afirma que Toda «sempre va anteposar els interessos i la seguretat de Poblet a qualsevol altra circumstància».

De fet, Poblet a penes fou tocat durant la guerra i fa l'efecte que s'hi vivia una mica apartat de la contesa bèl·lica. Gonzalvo (2005: 25) també és de l'opinió que Toda pretenia, sobretot, «protegir les nombroses persones que tenien refugi dins de Poblet: els seus treballadors i les famílies del voltant». El reusenc, doncs, hauria actuat amb màxima diligència en un context caòtic, insegur i amb dificultats de comunicació. És possible, també, que tingués bona relació amb alguns membres dels comitès locals del voltant, normalment persones joves, algunes de les quals haurien pres part en els treballs de restauració del monestir i de les quals n'esperaria una actitud de col·laboració i comprensió. En una carta d'Eduard Toda a Ventura Gassol des de Poblet el 27 de juliol de 1936, el diplomàtic reusenc es referia a les tasques de salvament de patrimoni artístic, que anava recollint i aplegant a les dependències de l'antic monestir, i de la necessitat de custodiar-lo, per la qual cosa havia pensat fer-ho «amb elements de les milícies d'Espluga i Vimbodí», cosa que demostra la confiança que hi tenia (Gort, 2015: 192). Toda sabia que havia d'estar bé amb les noves autoritats municipals —o, almenys, amb aquells que detenien el poder efectiu— per tal de preservar el llegat històric del cenobi pobletà.

Malgrat aquella tèbia rebuda, cal remarcar que Toda havia mantingut excel·lents relacions amb Vidal i Barraquer des d'almenys la primeria dels anys vint, quan el cardenal acostumava a visitar la residència del reusenc al castell d'Escornalbou una vegada l'any, com a mínim, així com després, també a Poblet (Tarés, en premsa). És probable que l'última vegada que es veieren els dos homes abans del cop militar fos la nit de Sant Joan d'aquell mateix any 1936, a Escornalbou.¹⁶ Per contra, les relacions entre Toda i el bisbe auxiliar Manuel Borràs eren francament fredes. Ho explica el document atribuït a Viladrich del seu arxiu personal,¹⁷ en què fa un relat dels fets de la detenció del cardenal i el bisbe auxiliar a Poblet

16. En una carta del 5 de juny de 1936, Toda comenta el següent al seu amic mossèn Jaume Barrera: «El Sr. Cardenal m'escriu, des de Barcelona, que pensa pujar a Escornalbou per St. Joan, de manera que enguany també tindrem la clàssica foguera» (GONZALVO, 2012).

17. Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM). Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich. *Memòria de lo succehit amb la detenció del Exm. Sr. Cardenal (Q.E.P. D.) Vidal y Barraquer...*

el juliol de 1936, segons el qual Borràs, com a màxim representant del Capítol de la Catedral de Tarragona, s'havia oposat a entregar a Toda les restes reials dipositades a la capella del Corpus Christi de la catedral provinents de la profanació de l'església de Poblet el 1835,¹⁸ així com del tapís dels Cárdenas i altres objectes litúrgics «que amb tanta insistència havia pretès adquirir» Toda per dipositar-los a Poblet, tot i que l'església encara no estigués rehabilitada. D'acord amb Viladrich, per aquesta picabaralla, Toda «va suprimir la consignació de Culte i Clero que anyalment ingressava a les caixes del Cabildo o del Arquebisbat».

En definitiva, el matí del 22 de juliol, un ancià Eduard Toda exposà al cardenal Vidal i Barraquer que valia més informar de la seva vinguda als comitès de l'Espluga de Francolí i de Vimbodí, com un acte de transparència i confiança, potser amb l'esperança que podria guanyar cert grau de protecció per als seus hostes. Muntanyola (2017: 22) explica que «tots trobaren la cosa enraonada» i Toda marxà personalment a parlamentar amb el comitè de l'Espluga. El biògraf del cardenal afirma que no semblava que transcendís cap acció negativa d'aquella comunicació. Tornant al que escrigué posteriorment Toda a *Los grandes monasterios tarraconenses* (1942), el reusenc carrega contra el comissari tarragoní de la Generalitat, el qual, després que fos contactat pel president del comitè de l'Espluga, «es desentengué de tota nova actuació manifestant als de l'Espluga que obressin de la manera que els semblés més convenient».¹⁹

Mentre Toda era fora del complex pobletà fent aquestes gestions, es presentà a Poblet una patrulla de gent armada que, amb aires amenaçadors, demanà pel rector de l'Espluga de Francolí. Mossèn Francesc Saladrígues havia pres refugi a Poblet la nit de dilluns a dimarts, just l'anterior a l'arribada dels religiosos tarragonins. Segons s'explica en la *Memòria de lo succehit amb la detenció del Exm. Sr. Cardenal (Q.E.P.D.) Vidal y Barraquer...*, «T... [és a dir, Toda] li digué que no podia amparar-lo per més temps per comprometer-lo a n'ell com

18. Es tractava del trasllat de les suposades restes del Príncep de Viana el 1935. Mossèn Serra i Vilaró discrepava totalment amb Toda —aquest assessorat pel doctor Guitert— respecte al fet que les restes que el reusenc atribuïa al de Viana corresponguessin efectivament a aquest personatge històric. Vegeu Salvador RAMON (1977), «Crònica», *Quaderns d'Història Tarraconense*, núm. 1, p. 159-164.

19. Citat a FORT (1975: 305).

a Comissari del Monestir, per pertènixer aquest a la Generalitat».²⁰ Aleshores, Saladrigues marxà i es refugià en una masia, on finalment fou sorprès, detingut i assassinat a l'encreuament de la carretera de Prades amb la de Vimbodí. L'escamot endevinà la presència del cardenal Vidal i Barraquer a Poblet, però, sorprenentment, ningú hi mostrà cap mena d'interès.

4. LA DETENCIÓ DE VIDAL I BARRAQUER

Cap a les sis de la tarda del 23 de juliol, es presentà al monestir un cotxe amb almenys cinc persones armades amb pistoles i fusells, procedents de l'Hospitalet de Llobregat, acompanyades d'alguns veïns de Vimbodí. Trobant-se en aquesta localitat, els havia arribat la notícia que a Poblet s'amagava un *peix gros*, tal com s'hi referiren. S'endugueren el cardenal Vidal i Barraquer i el seu secretari Joan Viladrich, que insistí a acompanyar-lo. En canvi, el bisbe Borràs restà amagat al monestir per petició expressa del cardenal, que li encomanà de fer-se càrrec de l'arquebisbat si ell faltava. També els acompanyà Joaquim Guitert i Fontserè, metge particular de Toda, que s'oferí per vetllar pels dos religiosos. Guitert es trobava al monestir sense que els eclesiàstics en fossin conscients i fou ell qui els donà l'avís que s'havia presentat un escamot demanant per ells. El doctor Guitert col·laborava estretament amb Toda en la restauració de Poblet, era un «amic de l'ànima» segons Gener Gonzalvo, tot i que vers l'any 1938 els dos homes es distanciaren per algunes desavinences. Endevinem que una d'elles devia ser l'actitud diferent que mostraren davant la resolució final del refugi del bisbe Borràs a Poblet (vegeu més endavant).

Vidal i Barraquer i el seu secretari Joan Viladrich pujaren dalt del Ford dels milicians i s'assegueren al darrere, enmig de dos vigilants armats, mentre que el doctor Guitert s'assequé al davant, al costat del conductor i d'uns altres milicians. Altres patrullers anaven muntats damunt del parafangs i els estreps de l'automòbil, que es dirigí cap a Vimbodí, aleshores amb una població de quasi 1.500 habitants. S'aturaren a la plaça Major del poble, on estava ubicat el Comitè Local del Front Popular Antifeixista, un organisme creat el 19 de juliol de 1936 en una

20. Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM). Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich. *Memòria de lo succehit amb la detenció del Exm. Sr. Cardenal (Q.E.P. D.) Vidal y Barraquer...*, p. 3.

assemblea popular convocada per la CNT i la Unió d'Obrers Agricultors (Pozo, 2002: 53).²¹ Els milicians, acompanyats de Guitert, anaren a trobar el Comitè Local, amb el qual mantingueren una calorosa reunió durant gairebé dues hores per tractar sobre qui tenia el dret d'endur-se el cardenal, si el comitè de Vimbodí o els que havien arribat de l'Hospitalet. Mentrestant, els dos eclesiàstics detinguts hagueren d'esperar al cotxe custodiats per dos milicians, bo i omplint-se la plaça de gent encuriosida. La *Nota confidencial* redactada per Vidal i Barraquer a penes s'entreté en l'estona que el vehicle estigué aturat a Vimbodí i es fa ressò de les amenaces que rebien de la cridòria de la gent, relatant-ho en estil de tercera persona:

Empezaron a congregarse vecinos del pueblo en torno al coche, que departían con los que conducían preso a Su Eminencia y por las expresiones que profirieron algunos de ellos en voz alta, no era difícil comprender que abrigaban propósitos de atentar contra la vida de los dos detenidos.

D'acord amb el relat de Viladrich, un milicià que s'havia quedat amb ells a la plaça hauria cridat això següent a la gent que hi era congregada:

Us he de confessar que mai no m'hauria cregut que a hores d'ara el plom que porto ací dins fos encara dins aquest canó [en referència a la pistola que duia]; em pensava que ja l'hauria fo... [és a dir, fotut] al ventre d'aquest home. Però, s'ha entregat sense fer resistència; hem parlat amb ell i, als seus anys, ja no ens pot fer gran mal.²²

21. El cronista Lluís Veciana i Bonet explica en el seu dietari que els homes d'edat madura renunciaren a encapçalar el comitè per deixar pas als més joves. Les funcions d'aquest òrgan, d'acord a la seva acta fundacional, eren (transcrivim literalment) «empunyar les armes e intervindre en la vigilància i custòdia de la població, exercint una escrupulosa vigilància, organitzar patrulles permanents, intervindre en les centrals de correus i telèfons, estació del ferro-carril, controlant los trens o sigui la requisita de viatgers, circulació de veicles i persones que transitin per la carretera i per últim intervindre i practicar registres a tots los edificis de caràcter col·lectiu o particular de suposició duptosa al règim actual, practicant detencions i procedint a la incautació de persones i efectes, les quals seran posades a disposició de les autoritats superiors competents i aplicant sancions sumarisimes segons la seva importància a criteri i fallo de la totalitat del Comitè».

22. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 10-11.

En aquest punt, és interessant llegir el relat que en fa Lluís Veciana i Bonet, el moliner de Vimbodí que dugué un diari de la guerra. Aquest retrata força bé l'ambient de la plaça del poble durant el temps que hi foren els dos religiosos:

Al entrar en Vimbodí y avanzar por la calle mayor, seguidamente oyose una gran cridoria de la numerosa gente enardecida que esperaba su llegada en la plaza mayor, allí llegaron entre los gritos de los que lo conducían, que amenazaban fusilarlo allí mismo, así se lo creyeron, la gente sensata que había en dicha plaza, marchando a sus casas para no presenciar el terrible espectáculo que se desarrollaba ante sus ojos.

Como la captura del Arzobispo era una valiosa presa, los del Comité de Hospitalet que con la ayuda de los de Vimbodí fueron a buscarle querían los primeros llevárselo, sin duda para conseguir su rescate mediante una buena suma, cosa que no debía de estar muy de acuerdo con los de Vimbodí, ya que las deliberaciones duraron cerca de un par de horas. Durante ese tiempo, permanecía el arzobispo custodiado en la plaza dentro del coche, él siempre con la misma posición, a pesar de que daba compasión el verle.

Mientras permaneció en la plaza, tuvo que sentirse toda clase de ofensas, injurias de hombres y mujeres que se asomaban a la ventanilla del coche para escarnecerle, recordándole la bendición de aquella lápida (remolacha) que colocaron en la fachada de casa el Ayuntamiento, en tiempo de la dictadura,²³ daba compasión, terror y horror al propio tiempo, ver aquellas gentes embravecidas y furiosas, con aire agresivo y bestial proceder.

Por fin, al llegar a un acuerdo, de las turbias manipulaciones que fraguaron en el lugar del Comité vino la orden de partir, saliendo de Vimbodí al atardecer con dos o tres coches, donde iban gente de Hospitalet y de

23. Es refereix a una làpida dedicada al Sagrat Cor de Jesús que fou col·locada, per iniciativa de l'alcalde Jaume Miquel, a la paret de la casa de la vila el 16 de desembre de 1928 en el marc d'una diada d'exercicis espirituals, amb la presència del cardenal i arquebisbe Vidal i Barraquer i l'aleshores vicari general Manuel Borràs, que també beneïren la bandera de la Lliga de la Perseverança de la població. Entenem pel que diu Veciana que la placa devia ser del color de la remolatxa. Vegeu el diari *La Cruz* (Tarragona), 1 de gener de 1929.

Vimbodí, sobre todo un coche iba conducido por el chófer del Romá de Vilanova de Prades.

Sembla que el doctor Guitert convencé els membres del comitè de Vimbodí de retornar el cardenal a Poblet sota custòdia, ja que hi era per ordre del comissari del govern a Tarragona. Però, en paraules que atribuïm a Viladrich, «quant tot semblava estar arranjat, el cèlebre murciano de manera desaforada, amb crits i greus menaces, s'oposà al acort dient que de intentar-se solament ell ne faria una de sonada amb els capellans».²⁴ L'acord final al qual arribaren els patrullers amb els membres del comitè fou que els dos eclesiàstics detinguts serien traslladats a l'Hospitalet de Llobregat, acompanyats per diversos representants de Vimbodí, per la qual cosa era necessari trobar un altre automòbil i un conductor. Aquest segon vehicle es feu esperar, cosa que impacientà els milicians, que s'apartaren a deliberar entre ells, mentre la plaça emmudia amb l'increment de la tensió. Fou aleshores quan el cardenal digué al seu fidel acompanyant: «Joan, em sembla que aquesta gent ens mataran».²⁵

Durant aquesta llarga espera, el doctor Guitert, que —recordem-ho— havia acompanyat els detinguts des de Poblet, havia tornat de pressa al monestir per comunicar els esdeveniments per telèfon al conseller de Cultura de la Generalitat, Ventura Gassol. Aquest fet no concorda exactament amb el que explica la *Memòria...*, que s'entreté una mica més en els detalls d'aquell episodi. Segons aquesta font, Guitert hauria pujat al cotxe del metge del poble acompanyat de quatre o cinc treballadors coneguts de les obres del monestir per tal de seguir l'altre vehicle que duia els patrullers i els dos religiosos. Però, en arribar a l'Espluga de Francolí, el xofer hauria fet baixar Guitert, que corregué cap al poble per tal de trucar a Barcelona i poder parlar amb el secretari de Gassol. Cal considerar que Viladrich es trobaria amb l'exconseller uns quants anys després, a l'exili de Suïssa, on parlaren sobre les experiències d'aquells dies, de manera que el religiós pogué escriure posteriorment aquestes dades amb més detall que no pas el que coneixia Vidal i Barraquer quan posà els fets en coneixement del Vaticà just arribat a Itàlia l'agost de 1936.

24. Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM). Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich. *Memòria de lo succehit amb la detenció del Exm. Sr. Cardenal (Q.E.P. D.) Vidal y Barraquer...*, p. 6-7.

25. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 11.

Al final, arribà el segon vehicle a la plaça i hagueren de convèncer un noi jove perquè el conduís.²⁶ Cap a dos quart de nou del vespre, els dos cotxes abandonaren el poble enfilant la carretera de Tarragona, mentre que els ocupants del primer iniciaren una animada conversa sobre temes religiosos i socials, «naturalment, sempre per iniciativa dels faistes», en paraules de Viladrich.²⁷ Tant aquest com Vidal i Barraquer afegeixen, també, que el capítost dels patrullers feu entrar al cotxe una dona que resultà ser la mare de la seva parella i que havien de dur a Barcelona. En la *Memòria...* s'assegura que es tractà d'una maniobra del doctor Guitert per protegir els integrants del cotxe d'uns eventuals trets que es poguessin produir en el trajecte.²⁸ Aprofitem per assenyalar que en aquest document, que hem atribuït al canonge secretari, Viladrich mostra amb més contundència que en altres relats el rol de protector que intentà jugar el doctor Joaquim Guitert per salvaguardar la vida del cardenal.

Just abans d'arribar a Montblanc, un dels cotxes es quedà sense benzina, però pogué arribar amb dificultats fins a la benzinera del portal d'en Bover, on la sogra del capítost dels patrullers aprofità per canviar d'automòbil. Calgué obtenir un val del comitè de la vila ducal per aconseguir uns quants litres d'essència que no arribaren a omplir el dipòsit, una gestió que els feu consumir força temps, alhora que posà en alerta els montblanquins. Viladrich afegeix aquí que els milicians se sentiren «molestats de la poca complaença del Comitè», una dada més que mostra que els forasters generaven desconfiança entre els locals.²⁹ En aquest punt començà a córrer per aquella vila que aquells cotxes duïen segrestat el cardenal Vidal i Barraquer. Alguna versió explica que fou el jove conductor del vehicle reclutat a Vimbodí qui hauria donat el primer avís als de la

26. Segons la crònica de Lluís Veciana es tractava del «chófer del Romá de Vilanova de Prades», mentre que Moreno (2019), basant-se em testimonis orals, afirma que es tractava d'un jove de Montblanc, «l'home que tenia una tocineria a plaça del poble», que feia de xofer ocasional.

27. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 12.

28. Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM). Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich. *Memòria de lo succehit amb la detenció del Exm. Sr. Cardenal (Q.E.P. D.) Vidal y Barraquer...*, p. 7.

29. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 14.

benzinera de Montblanc. La crònica de Lluís Veciana, per exemple, mostra com devia anar el diàleg entre el conductor i l'encarregat de la benzinera:

En Montblanch, tuvo que recoger el vale (pues sin la autorización del Ayuntamiento no se daba ya gasolina) de manos de Garriga, encargado de los coches y conociéndole le preguntó dónde iba, y este se lo contó todo. Garriga le dijo, ¿y te aventuras a ir con esas gentes que desconoces, que para libraros de vosotros os pueden fusilar donde les parezca bien? Esto fue motivo para consultar el asunto al Ayuntamiento [...].

En tot cas, després de prosseguir el viatge, una vegada ja havien deixat enrere la vila de Montblanc, tingueren una nova pana, ocasionada per la fuita d'aigua del radiador d'un dels vehicles, que els deturà llarga estona. Encara intentaren avançar una mica més per la carretera de Lilla, però es veieren obligats a aturar-se definitivament abans d'arribar al pont sobre el Torrent Sec. Uns testimonis de Montblanc que ha recuperat Jordi Moreno (2019) afirmen que la pana fou simulada. En canvi, Viladrich, que anava dalt del cotxe, apunta que l'origen de l'avaria hauria estat, probablement, que l'automòbil havia sofert un gran sotrac al seu pas per l'Espluga de Francolí. L'altre vehicle dels dos que anaven reculà a Montblanc per recollir algun dipòsit d'aigua que els permetés refrigerar el radiador malmès. Aquesta aturada possibilità, aleshores, que els guàrdies d'assalt, mobilitzats des d'aquella vila,³⁰ arribessin al lloc i, després d'uns instants de forcejar, qualificats per Viladrich com «d'una gravetat extrema»,³¹ s'endugessin els detinguts i els milicians anarquistes cap a Montblanc, on foren posats a disposició del comitè de la vila. La *Memòria...* de Viladrich afirma que, amb els guàrdies enviats a rescatar els religiosos, hi anava el diputat montblanquí Josep Folch i Folch (1897-1985). En un article posterior, el canonge es refereix a l'actuació dels guàrdies d'assalt d'aquesta manera: «En quin moment aquests guàrdies van interceptar el cotxe retornat a Montblanc, i qui els donà ordre

30. Vives i Poblet explica que els guàrdies d'assalt venien de Sarral i, arribats a Montblanc, s'assabentaren del pas del cardenal Vidal i Barraquer per la vila. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. *Notes sobre el cardenal preses del treball de Lluís Vives i Poblet i altres notes recollides verbalment*. Reg. 781.

31. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 15.

d'executar aquella arriscada operació, són preguntes que no puc pas contestar amb certesa» (Viladrich, 1978). En canvi, la versió que n'ofereix el dirigent anarcosindicalista Ramon Porté i Dalmau (1898-1996) en una entrevista quan ja era molt gran és molt diferent:³²

Foren detinguts al control de la Vila i d'allí al Comitè directes, explica. *¿No compreneu que si fos com Vives [i Poblet, el cronista] diu no calia portar-lo a Montblanc? El millor hauria estat prendre'l cap a Tarragona. Res de guàrdies d'assalt, doncs; fou el mateix Control de Montblanc qui els va detenir.*

En aquest aspecte, però, ens inclinem per donar més veracitat al relat que en fa Viladrich i, sobretot, el mateix Vidal i Barraquer en el seu informe escrit al cap d'uns quants dies dels successos. Retornats tots a Montblanc, tant els religiosos com l'escamot anarquista, arribaren a la plaça Major, «que bullia d'elements revolucionaris»,³³ i tots foren presentats davant del Comitè Antifeixista local.³⁴ Com a primera mesura, fou dictaminat l'ingrés a la presó dels dos eclesiàstics, sota el pretext que hi obtindrien major seguretat. En una entrevista molt posterior, Josep Folch i Folch reconeixia que havien pres aquesta decisió per protegir llur integritat personal.³⁵ Cal entendre el gran nerviosisme que es palpava en aquells moments a causa de les notícies fresques que es rebien dels fets que estaven passant a Solivella.³⁶ En efecte, els combats entre membres reaccionaris

32. Francesc SIFRE (febrer de 1987). «A propòsit d'uns cartells (12)», *Espitllera* (Montblanc), p. 37-40.

33. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 17.

34. El Comitè Antifeixista de Montblanc es constituí el 18 de juliol de 1936 amb la participació de l'alcalde Jaume Foguet i amb els membres següents: Ramon Porté Dalmau i Francesc Vinyes Anglès, per la CNT; Francesc Pino Tarragó i Josep Folch i Folch, per ERC; Ramon Gay Escoté i Josep Civit Pere, pel POUM; i Josep Gay Escoté i Ramon Gaya Jové per la UGT i l'Agrupació Socialista (Pozo, 2002: 64).

35. *Espitllera* (Montblanc), núm. 40, abril de 1985, p. 25: «Com que ell havia intervingut per atenuar la pena del nostre govern, durant el bienni negre, jo vaig decidir ajudar-lo. A Montblanc el vaig fer entrar a la presó perquè era el millor lloc on podia estar. [...] Anys després, en ple exili de tots dos, em van arribar notícies que el cardenal havia dit que em recordava sempre per haver-li salvat la vida. Es veu que m'havia beneït no sé quantes vegades!».

36. Sobre els fets de Solivella, vegeu David TORMO (2005), «Els fets de Solivella», a SOLÉ SABATÉ, Josep; VILLARROYA, Joan [dirs.]. *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, p. 95-98.

d'aquella població i els milicians arribats d'arreu es desenvoluparen precisament a partir de la tarda d'aquell 23 de juliol fins ben entrat l'endemà. Com és ben conegut, aquells esdeveniments acabaren en un bany de sang per part dels milicians, que volgueren ajusticiar els detinguts. Així doncs, de la mateixa manera que la presència del cardenal a Poblet havia resultat inoportuna i incòmoda per al seu conservador, Eduard Toda, també ho fou per als membres del Comitè Antifeixista de Montblanc, que havien de saber gestionar els esdeveniments que s'estaven succeint a la comarca, actuar amb responsabilitat i contenir els ànims dels més exaltats.

Vives i Poblet escrivia que els debats sobre com havien d'obrar amb els detinguts s'allargaren fins ben tard i, a petició del cardenal, que no volia viatjar de nit, deixaren la resolució del cas per l'endemà. Aleshores, fou organitzat un torn de voluntaris per vigilar la presó i protegir el prelat (Moreno, 2019). El dirigent anarcosindicalista reusenc Joan Garcia Oliver ha explicat en les seves memòries que el cardenal hauria suplicat a Ramon Porté, membre destacat del comitè, que l'ajudés, al·legant que si el mataven fora una mala propaganda a l'estranger contra la CNT-FAI (García Oliver, 1978: 202), tot i que aquest matís no ha està confirmat per cap altra font. Porté feu marxar els congregats que s'estaven fora al carrer i rellevà la guàrdia de la presó per posar-hi elements de la seva més estricta confiança.

Les hores passades a la presó de Montblanc són relatades en les memòries de Joan Viladrich com a molt intenses, però, a la vegada, comportaren que poguessin reposar una mica després de les intenses emocions viscudes.³⁷ Només arribar-hi, gairebé a mitjanit, pogueren sopar un ou, que és el que recorda Viladrich, tot i que Moreno (2019), a partir d'un testimoni oral, hagi reportat unes sopes de farigola. A la matinada, es presentaren uns membres del comitè per indicar-los que els retornaven a l'escamot de l'Hospitalet. Viladrich reporta allò que els comunicaren:³⁸

Amb el temps transcorregut ha quedat sobradament identificada la personalitat de Vts. dos, com igualment el Comitè ha comprovat que els segrestadors estan en regla. Tota vegada, doncs, que ells l'havien detingut,

37. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 19-23.

38. *Id.*

el que procedeix és que V. es reintegri amb ells per tal de continuar el viatge a Hospitalet, firmant en aquest paper com V. hi consent.

Aleshores, el cardenal s'hi negà al·legant diversos motius i, amb el suport d'un dels del comitè,³⁹ els deixaren quedar al calabós. Aquesta visita nocturna, que Muntanyola (2017: 46) situa cap a les quatre de la matinada, costa d'explicar, ja que Vives i Poblet, per exemple, assegura que totes les autoritats superiors que foren avisades de la detenció de Vidal i Barraquer «s'oposaren que el Cardenal fos entregat a mans dels sicaris forasters».⁴⁰ El que sembla clar és que els montblanquins volien descarregar-se tota responsabilitat envers el que pogués passar amb el cardenal, un hoste prou incòmode en aquelles circumstàncies, de manera que, fins i tot, li volien fer firmar un document de consentiment de continuar el viatge amb l'escamot barceloní.

L'endemà al matí, essent ja divendres dia 24 de juliol, els dos eclesiàstics convenceren l'escarceller que els obrís la portella de fusta de la cambra per tal que poguessin contemplar el pati de la presó a través de la reixa. Fou aleshores que pogueren saludar els altres reclusos, la major part dels quals eren religiosos: «Coratge, tot per Déu, res per la política!» els cridà Vidal i Barraquer. El plebà de Montblanc, també reclòs allà, li feu saber a través de l'escarceller que miraria de fer-los preparar un dinar adequat «per una persona de confiança, que també ho fa per ell».⁴¹ Al migdia, s'assabentaren que havia arribat, també pres, el bisbe Manuel Borràs, com explicarem més endavant.

5. ELS PATRULLERS

Muntanyola assegura en el seu llibre que, al llarg de les hores que el cardenal passà amb els seus segrestadors, acabà coneixent-ne les identitats, però no les

39. Viladrich sospita que es pogués haver tractat de Vives [Lluís Vives i Poblet], secretari de l'Ajuntament, ja que li reconegué la veu quan tornà per segona vegada a la presó per alliberar-los definitivament. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 23.

40. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. *Notes sobre el cardenal preses del treball de Lluís Vives i Poblet i altres notes recollides verbalment*. Reg. 781.

41. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 21.

volgué revelar mai. Els escrits de Viladrich preserven en tot moment l'anonimat dels patrullers de l'Hospitalet de Llobregat, ja que l'autor es mostra respectuós amb la que fou la voluntat del cardenal: «el C. ha servat en el secret aquest nom i mai no ha volgut senyalar a ningú aquests xicots [...] per prendre'n represàlies». Ara bé, el canonge revela en les memòries que eren tres germans que portaven el cognom començat amb la lletra ce, que el més jove tenia divuit anys i feia pocs dies que hauria sortit de la presó: «Eren murcians. [...] El quefe s'anomenà també; era català; tots el parlaven bé».⁴² També diu que un d'ells treballava de forner.⁴³ Aquestes dades biogràfiques coincideixen bastant bé amb els germans Cano. L'historiador Enric Gil Mesguer (2014), basant-se en testimonis recollits a l'Hospitalet de Llobregat, ha publicat que entre les persones que anaren a Poblet hi hauria hagut membres de les famílies Cano i Martínez Sorroche, destacades pel seu compromís amb l'anarquisme al barri de la Torrassa, els quals s'haurien enrolat en una partida revolucionària de la FAI al començament de la guerra:⁴⁴ «Som del Xena, el de l'Ateneu llibertari», sembla que digué un d'ells, en referència al dirigent anarcosindicalista Josep Xena i Torrent, que participà en els combats contra els feixistes del 19 de juliol a Barcelona i que esdevingué alcalde de l'Hospitalet el desembre d'aquell any.

Conscients de la vàlua jeràrquica del cardenal,⁴⁵ els de l'Hospitalet avisaren al Comitè de Defensa de la seva localitat per demanar indicacions sobre com actuar. El dirigent anarquista castellanenc Josep Peirats i Valls (1908-1989),

42. *Ibid.*, p. 17.

43. En un altre paratge, Viladrich reproduceix que un dels segrestadors els explicà que tot just havien detingut els rectors de Collblanc i de Bigues per entregar-los «al Comitè per ser jutjats». AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 14*bis*.

44. També ho corrobora Ramón Porté i Dalmau en una entrevista el febrer de 1987, en què recorda que eren dos germans Cano, «de la Confederació». Francesc SIFRE (febrer de 1987), «A propòsit d'uns cartells (12)», *Espitllera* (Montblanc), p. 37-40. Un altre destacat dirigent anarcosindicalista que assenyala els germans Cano com a segrestadors del cardenal és Fidel Miró i Solanes, en una entrevista que li feren el 1996: «I was informed that Cardinal Vidal i Barraquer [...] had gone to ground in Poblet and that the occupants of a carful of uncontrollable, led by the Cano brothers, had arrested him and were holding him in Montblanc. We went there and forced them to set him free». Consultat a: <https://www.katesharpleylibrary.net/mcvfp6>

45. Li arribaren a preguntar: «Eh que sou vós el qui maneja més de tots els bisbes de Catalunya?». AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 13.

que vivia en aquell municipi barceloní, fou alertat de la captura de Vidal i Barraquer, tal com explica en les seves memòries (Peirats, 2009):

—Es para una operación un poco lejos y urgente —nos dijeron—. Según parece se necesitan una veintena de compañeros. Parece que han dado mano al obispo-cardenal de Tarragona. En efecto, el cardenal Vidal y Barraquer había sido detenido en Tarragona, creo que en Montblanc, por las patrullas de la CNT-FAI, las cuales, antes de proceder a fusilarle, pidieron parecer. [...] Algo debieron conocer los aprehensores de la personalidad del ilustre mitrado cuando aventaron la noticia de su captura antes de proceder por cuenta propia.

Tots aquests testimonis mostren involuntàriament el xoc de cultures (polítics o, fins i tot, ètniques) que es produeix entre els patrullers anarquistes i els eclesiàstics capturats, la trobada entre dos mons que potser no havien conversat mai abans. Els dos religiosos catalans vestien encara els hàbits talars, mentre que els anarquistes immigrants duïen armes. L'autor de la *Memòria...* fa servir despectivament l'apel·latiu de *murcianos* per referir-se als patrullers. La germana d'un d'ells, la militant anarcosindicalista María Martínez Sorroche, nascuda a Serón (Almeria), recull en les seves memòries inèdites l'episodi de la detenció, tot i que amb moltes imprecisions, on reproduïx alguns dels tòpics corrents en aquella època sobre els religiosos:⁴⁶

Recuerdo que durante una operación fuera de Barcelona, controlando un vehículo, se toparon con un coche en el que estaba un cardenal, creo que Barraquer, obispo de La Seu de Urgel, que huía con un verdadero tesoro. Mientras lo llevaban, intentó amansar a mi hermano [Rogelio Martínez Sorroche (1917-1994)], que era el más joven, moralizándolo tocándole la rodilla.

El suposat tresor al·ludit no podia ser altra cosa que l'anell d'or i el pectoral que duïa el cardenal.⁴⁷ En un altre moment de la conversa, li etziben al cardenal:

46. Consultat a: http://www.errepublika.org/140_Brigada_Mixta_557_Batallon.htm

47. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 8 i p. 14.

«Vosaltres sou amics dels rics i dels que manen, dels que van sempre contra el poble». ⁴⁸ Un de tants pensaments comuns contra els eclesiàstics, com les notícies que corrien aleshores sobre religiosos que haurien disparat contra el poble des de les esglésies. De fet, durant la detenció a Poblet, el capítol dels patrullers retragué al cardenal que, el 19 de juliol, uns religiosos haurien disparat des de la torre de la catedral de Barcelona, una de tantes històries falses que circulaven aleshores.

D'altra banda, els de l'Hospitalet no haurien anat sols a Poblet, sinó que ho feren acompanyats per persones de Vimbodí. Alguns autors d'aquesta localitat, com Bergadà (1978) o Alsamora (2015), han assenyalat que, entre aquestes persones hi havia obrers de les fàbriques de vidre de Vimbodí, originaris d'Arenys de Mar, que s'havien instal·lat recentment al poble i destacaven per la seva militància anarcosindicalista. Per a Àngel Bergadà (1978: 90), els vimbodinencs que acompanyaren els faistes de l'Hospitalet «no van actuar impulsats pel Comitè ni per l'Ajuntament. Hi anaren pel seu propi compte». A Poblet, treballava tot un contingent d'obers dels pobles del voltant en les obres de restauració del monestir, de manera que el matí després de l'arribada dels religiosos devia córrer com la pólvora la notícia dels nous hostes. Així ho creia Viladrich, que, reproduint algunes converses amb els segrestadors, explica que, a la pregunta de per què s'havien arribat fins a Poblet, posa aquesta frase en boca d'un d'ells: «Per telèfon ens varen dir que a Poblet hi havia un Cadarnal [sic]». ⁴⁹ Sembla que un dels vinguts de l'Hospitalet tenia la seva sogra estiuejant a Vimbodí i havia anat a recollir-la en cotxe per tornar a Barcelona. ⁵⁰

[...] esperonats per el seu esperit revolucionari i demagògic, sens cap autoritat ni delegació de cap mena determinaren apoderar-se del Prelat, amb intenció, digueren, de portar-lo a Barcelona i entregar-lo als Comitès, o millor dit, crec, segons la seva manera de esser i obrar, d'assassinar-lo pel camí.

Una vegada detinguts i posats a disposició del comitè de Montblanc, els milicians de l'Hospitalet foren interrogats en el que fou una conversa molt irada,

48. *Ibid.*, p. 14 bis.

49. *Id.*

50. Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM). Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich. *Memòria de lo succehit amb la detenció del Exm. Sr. Cardenal (Q.E.P. D.) Vidal y Barraquer...*, p. 4.

«damunt la qual [la taula del local del comitè] hi havia pistoles i armes». ⁵¹ Després de comprovar-ne les identitats, els deixaren anar, desarmats, no sense que els de l'Hospitalet proferissin amenaces de retornar per venjar-se. Quan l'endemà el cardenal i el seu secretari foren entregats a l'agent de la Generalitat, els membres del Comitè li pregaren d'enviar-los reforços per fer front a una probable envestida dels faistes. El relat que Ramon Porté feu d'aquell episodi és lleugerament condescendent amb els joves patrullers: ⁵²

De moment a aquells els van posar a la presó. A tots. Calia saber qui eren. Dues o tres hores hi estigueren fins aclarir la seva situació: Cano. Amb això, justificats, els van deixar anar. I van anar a sopar a la Fonda de l'Estació. Joves, d'uns vint-i-tants anys. Però van quedar desarmats. No van dir res, van marxar amics. Res d'amenaces.

Porté ja era ben conegut en aquell moment dins del món de l'anarcosindicalisme agrari, s'havia mogut força en els congressos de la CNT i just acabava de ser escollit secretari del Comitè Regional de Camperols de la CNT de Catalunya (Gavaldà, 1984). Pogué reconèixer alguns dels joves anarquistes que acudiren a Montblanc, tant en la primera ocasió amb Vidal i Barraquer com quan tornaren uns quants dies més tard amb aires de revenja. Entre aquells sindicalistes bregats al camp català i els joves militants urbans sorgiren algunes reticències amb una base generacional i social. L'intercanvi de retrets entre els dirigents montblanquins i els anarquistes de l'Hospitalet il·lustra prou bé aquest xoc entre membres d'una mateixa família política. Així, segons recorda Porté en l'entrevista que li feu Francesc Sifre, els digué: «Al front hauríeu d'estar!, i no fotent el pinxo ni marcant de pistola a Montblanc!». ⁵³ Mentre que el comunista Ramon Gaya, del comitè de Montblanc, els cridà: «Nosaltres ja som grans, vinga va. Ja sabem què fem... i no venim a casa vostra a arreglar res. Cadascú a casa seva». Els montblanquins entenien que les vides de Vidal i Barraquer i Viladrich haurien corregut perill a mans de l'escamot barceloní.

51. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 18.

52. Francesc SIFRE (febrer de 1987). «A propòsit d'uns cartells (12)», *Espitllera* (Montblanc), p. 37-40.

53. *Id.*

6. RETORN AMB INTENCIONS DE VENJANÇA

Els milicians de l'Hospitalet de Llobregat tornaren a Montblanc uns quants dies més tard, el 10 d'agost, en dos camions i amb algunes metralladores, tot exigint el retorn de les armes i reclamant explicacions del que havia passat amb el cardenal. Aquesta és la data que aporta Vives i Poblet en la seva crònica, en què remarca el paper dissuasiu que hi jugà Ramon Porté, «únic membre del Comitè que estava en condicions de tractar de tu a tu amb aquells faistes excitats». ⁵⁴ Aquest aconseguí apaivagar la discussió mostrant-los finalment l'ordre escrita d'entrega del cardenal a la Generalitat i els joves acabaren marxant: «Així acabà el salvament del Cardenal Vidal i Barraquer», sentenciava Vives i Poblet. Diversos anys més tard, a la fi del 1967, des del seu exili francès, Porté explicà per carta a Josep Andreu i Abelló com havia anat aquella topada: ⁵⁵

A los dos días se presentaron dos camiones de hombres armados bloquean la plaza, un numeroso grupo hace irrupción al Ayuntamiento. Yo no me encontraba aquel momento en el Comité, al enterarme de lo que pasaba acudí allí. Los hombres estaban furiosos, fustigando nuestra actitud, reclamando armas y los dos iglesiástios, amenazadores y exigentes. Yo en medio del vulcán, inquieto pero sereno, defendiendo nuestra postura firmamente, vetuperando el despliegue de fuerzas y la pérdida de energías en actos como el presente. La discusión fue violenta y larga, pero ante mi tenacidad argumentada logré calmar los ánimos, pero las intransigencias continuaban. Otro grupo hizo irrupción más airado si cabe. Por una casualidad uno de los recién llegados me conoció. Pero Porté... Tú también le contesté... Compañeros, yo conozco al compañero Porté y él sabe lo que hace, por tanto, no insistís más. Pero queremos las armas que nos quitaron. ⁵⁶ No sé dónde están muchachos, de tener armas en mi poder os las daría voluntariamente. Así finalizó amistosamente, lo que en principio fue un interrogatorio amenazador.

54. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. *Notes sobre el cardenal preses del treball de Lluís Vives i Poblet i altres notes recollides verbalment*. Reg. 781.

55. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. Correspondència. Reg. 1460.2.

56. Es refereixen a quan els desarmaren a la carretera de Lilla aquell 23 de juliol.

Tanmateix, Porté s'erra en el seu relat quan situa aquests fets només dos dies després de la detenció de Vidal i Barraquer, però encara és més grossa la confusió amb la data d'arribada del diputat Solé i Pla per demanar pel cardenal, ja que la situa uns quants dies més tard de la visita sorpresa dels anarquistes forasters. Encara podríem afegir el testimoni del vimbodinenc Veciana i Poblet, que no sembla pas que presenciés els fets, sinó que els li devien explicar, bo i deixant-los anotats en el seu dietari:⁵⁷

Al enterarse de lo sucedido los de Hospitalet unos 15 días después de la fuga, presentáronse a Montblanch tres coches obnibus con gente armada, los cuales pararon en la plaza de Montblanch, llevando uno de los coches emplazado a cubierta una ametralladora que encararon al edificio del Ayuntamiento, donde se dirigieron reclamando y queriendo exigir por la violencia el arzobispo o bien los que le liberaron.

Pasó la población de Montblanch, momentos difíciles, parecía que aquel día hiba a haber un choque sangriento, gracias que en Montblanch movilizaron toda la fuerza de ambas sindicales y mientras tanto con gran táctica les hacían preparar para todos, una buena comida y lo que estimaron tan ábilmente que los de Hospitalet marcharon de Montblanch contentos y sin haber conseguido el objetivo que allí los condujo.

D'altra banda, l'actuació del comitè revolucionari de Montblanc en l'afer Vidal i Barraquer és valorada positivament per la gent de la comarca, perquè contribuï al salvament del cardenal de les mans de la patrulla forastera. Per a Veciana i Bonet, els de l'Hospitalet no aconseguiren endur-se els religiosos «gracias a la energía de los dirigentes del pueblo de Montblanch». L'article de Jordi Moreno (2019) es fa ressò d'aquest sentiment d'orgull dels montblanquins per haver contribuït al salvament del prelat tarragoní. Ara bé, aquí és interessant de consignar la reflexió que feia Ramon Porté en la seva carta a Josep Andreu i Abelló:⁵⁸

57. Cal tenir en compte que Veciana, segons manifesta en la introducció del manuscrit, havia començat l'escriptura del dietari als inicis d'abril de 1937 i, després, en destruï alguns paratges que completà molt posteriorment, l'any 1973, apel·lant a la seva memòria dels fets.

58. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. Correspondència. Reg. 1460.2.

Decir que Montblanch salvó la vida del cardenal Vidal y Barraquer es una hipótesis. Los muchachos que lo llevaban de tener intención de deshacerse de él, les sobraba tiempo de haberlo hecho antes de interceptarlos, ellos dijeron que lo querían entregar al Comité de su población, y el Comité pienso que dada la figura y conducta del personaje habría consultado antes.

Andreu i Abelló assenteix, tal com li contesta en una carta del 19 de gener de 1968: «Personalment crec com vos que l'haurien entregat al Comitè del que depenien i que aquest l'hauria passat al govern de Catalunya».⁵⁹ Tot apunta que els segrestadors reberen indicacions de mantenir viu el cardenal quan donaren l'avís al seu comitè corresponent. Ja hem vist com Peirats recordava que, estant a l'Hospitalet, el demanaren per reunir una colla de milicians que havia d'acudir a Montblanc per aplegar-se amb els seus que ja s'hi trobaven. Fins i tot Fidel Miró i Solanes, secretari general del Comitè Regional de les Joventuts Llibertàries de Catalunya, assegurava en una entrevista molt posterior que havia estat enviat a Montblanc per demanar l'alliberament del cardenal als milicians de l'Hospitalet.⁶⁰ Tots aquests moviments que s'endevinen dins les famílies anarquista i anarcosindicalista a penes han deixat evidències documentals i ens resulten molt difícils d'historiar més enllà de les confuses i difuses anotacions que hem recollit en memòries personals.

7. LA DISSORT DEL BISBE MANUEL BORRÀS

No tingué la mateixa sort el bisbe Manuel Borràs i Ferré, que havia romàs al monestir de Poblet després de la detenció del cardenal. No és l'objectiu d'aquest treball analitzar les fosques circumstàncies que envoltaren l'assassinat de Borràs, de manera que remetem el lector al llibre de Manuel Fuentes i Francesc Roig (2004). Segons explica Viladrich (1978), «de com i per què el doctor Borràs va fer cap a la presó de Montblanc el cardenal no ho va poder saber mai». El canonge secretari tampoc no hi aprofundí mai, almenys en els seus escrits. Creiem, però, que ja que hem espremut aquests escrits, paga la pena exposar el que expliquen sobre el cas Borràs. Com és ben sabut, el bisbe, havent restat a Poblet,

59. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. Correspondència. Reg. 1460.3.

60. «Fidel Miró's Last Interview». En: <https://www.katesharpleylibrary.net/mcvfp6>

fou traslladat per Toda al molí de la finca d'Anna Escubós i Girona (†1936), propietària d'una part de les terres veïnes del monestir, per tal de millorar la seva seguretat personal. A partir d'aquest fet, la *Memòria...*, el document que presumiblement hem atribuït a Viladrich, continua el relat d'aquesta manera:⁶¹

Unes senyores forasteres tremoloses i amb llàgrimes als ulls plenes de por no deixaven d'exclamar que la estada del Dr. Borràs al monestir seria la causa de la perdició de tots, perquè al enterar-se els revolucionaris del seu amagatall els matarien a tots. A n'aquestas s'hi va unir la cuinera de T. [Toda] que tenia gran ascendent en ell i a desgrat de les rahons convincents i fermes de G. [Guitert] de que es devia callar i amagar la estada del Prelat al seu amagatall fins al cap de un parell de dies que ell se comprometia endur-s-el a Barcelona amb l'auto oficial del Patronat i posar-lo allà en salvo, no era escoltat ni molt ni poc, al revés encar tingué de sentir-se alguna paraula no gens agradable per part de T. [Toda] completament acordit i de alguna de les fembres reunides al menjador.

Toda rumià aquests arguments i el dia següent prengué la ferma determinació de telefonar al comitè de l'Espluga de Francolí, ja que «com a Compromissari de Poblet no volia compromisos». A la poca estona, detingueren el bisbe Borràs, que fou empresonat a Montblanc, en una cel·la aïllat de la resta de presos religiosos. Assabentat el cardenal mentre també era pres allí, demanà poder-lo veure, però no l'hi fou permès. Quan Vidal i Barraquer sortí de la presó, demanà insistentment que Borràs els pogués acompanyar. Tant Folch com Solé i Pla, d'acord amb el que explica Joan Viladrich, «digueren que no tenien ordres per això i davant la forta contrarietat visible en S. Em., digueren que res no hi havia contra d'ell i que la seva detenció era en vistes a la seva seguretat personal. D'altra banda, digueren, no hi ha pas lloc a l'auto».⁶² Per a Vives i Poblet, en canvi, fou un representant del comitè de Montblanc el que assenyala que l'ordre de la Generalitat feia referència únicament al cardenal i, si es permetia que fos acompanyat pel jove sacerdot,

61. Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM). Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich. *Memòria de lo succehit amb la detenció del Exm. Sr. Cardenal (Q.E.P. D.) Vidal y Barraquer...*, p. 9.

62. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 24.

era «tenint en compte l'edat i l'estat de salut de l'arquebisbe, en un viatge llarg i de nit».⁶³ Ara bé, en l'article publicat el maig de 1978, Viladrich afegeix encara: «Tanmateix, aquesta interpretació dels fets no s'adiu amb les paraules del diputat Solé i Pla, el qual, un cop enllestida la seva delicada gestió prop del comitè de Montblanc, declarà al mateix cardenal que no havia rebut encàrrec de gestionar la llibertat del doctor Borràs».

En canvi, el conseller Ventura Gassol sempre assegurà que havien donat l'ordre d'alliberar el cardenal amb el seu *auxiliar*: «No pensàvem pas amb el Dr. Vil. [adrich], que ignoràvem fos amb V. E.».⁶⁴ De manera que tot apunta que es produí una confusió a Montblanc, tant per part dels dirigents locals com del diputat Solé i Pla. Però, novament, Ramon Porté sembla insinuar que no hi hagué aquesta confusió.⁶⁵

Companys solament va demanar Vidal i Barraquer. L'altre capellà s'hi aferrà a ell. Sabia que era reclamat pel President de la Generalitat. Nosaltres vam fer l'orni; a aquell ningú no l'anomenava per a res, oi. I de l'altre bisbe ni dels capellans que hi havia ningú no en parlà ni s'hi interessà gens ni mica.

De totes maneres, malgrat les insistències del cardenal per salvar el bisbe Borràs, com bé han observat Joan M. Quijada i Neus Sánchez Pié (2017: 15), «la delicadíssima situació que s'havia creat arran del seu alliberament aconsellava, segons el parlamentari, deixar les gestions per a quan arribessin a Barcelona». Ja havia estat prou difícil negociar l'alliberament del cardenal, havent protagonitzat una topada entre els dirigents d'ERC i els homes forts de la CNT a Montblanc, com per lluitar per l'excarceració de l'altre eclesiàstic. És clar que Solé i Pla preferí postergar l'afer per l'endemà, a fi de tractar-lo des de Barcelona amb Gassol o Companys, suposant, probablement, que a la presó de la vida ducal estaria ben guardat. Al final, com és conegut, tots els esforços posteriors

63. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. *Notes sobre el cardenal preses del treball de Lluís Vives i Poblet i altres notes recollides verbalment*. Reg. 781.

64. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 26.

65. Francesc SIFRE (febrer de 1987). «A propòsit d'uns cartells (12)», *Espitllera* (Montblanc), p. 37-40.

per part de Vidal i Barraquer foren debades. El 12 d'agost, membres dels comitès locals de Montblanc i Vimbodí el tragueren de la presó, el muntaren dalt d'una camioneta i, en un revolt de la carretera al seu pas pel coll de Lilla, el mataren a trets (Fuentes i Roig, 2004).⁶⁶ La versió que ofereix la *Memòria...* és que s'havien presentat a Montblanc uns veïns de Vimbodí «fingint-se agents de l'autoritat de Tarragona i demanaren al Sr. Bisbe que els hi fou lliberat, creguts els de Montblanch que era per portar-lo a Barcelona com els altres Senyors».⁶⁷ Si fou així, costa de creure que no fessin les comprovacions oportunes per verificar aquella ordre d'alliberament, tal com ho havien fet abans amb Vidal i Barraquer.

8. L'ALLIBERAMENT

La Generalitat havia estat, doncs, alertada de la detenció de Vidal i Barraquer a Poblet. El doctor Joaquim Guitert havia trucat directament a la Conselleria de Cultura, que dirigia Ventura Gassol, tot i que hi podria haver hagut altres contactes telefònics o, fins i tot, personals. Per exemple, el diputat d'ERC Josep Folch i Folch, allora membre del Comitè Antifeixista de Montblanc, afirmava en una entrevista que s'hauria desplaçat personalment a Barcelona per comunicar al govern la detenció del cardenal (Moreno, 2019), una acció que, de totes maneres, no hem pogut contrastar amb cap altra font. En canvi, el testimoni de Joaquim Dardalló, secretari general de Governació, que tractarem més endavant, afirmava que Folch havia telefonat al conseller de Governació Josep Maria Espanya per posar-lo al corrent de la detenció del cardenal.⁶⁸ El cas és que, la segona nit a la presó, cap a les dues o les tres de la matinada, segons explica el mateix Viladrich, s'hi presentà Antoni Iborra i Ferrer, exregidor del BOC i membre del comitè montblanquí, acompanyat de Lluís Vives i Poblet, que exercia d'oficial de Secretaria de l'Ajuntament, juntament amb tres agents

66. Vidal i Barraquer s'assabentà de la mort del bisbe Borràs per una carta que li envià el 24 d'agost el cònsol italià a Barcelona, rebuda a través de la Secretaria d'Estat.

67. Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM). Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich. *Memòria de lo succehit amb la detenció del Exm. Sr. Cardenal (Q.E.P. D.) Vidal y Barraquer...*, p. 12.

68. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. *El rescat del cardenal Vidal i Barraquer*. Reg. 781.

policials per tal d'alliberar els dos eclesiàstics amb l'ordre d'entregar-los al representant de la Generalitat que els duria cap a Barcelona.⁶⁹

En efecte, aquell vespre del 24 de juliol s'havia presentat a Montblanc el diputat Joan Solé i Pla, en representació del govern català, acompanyat d'una patrulla de Mossos d'Esquadra, per tal de reclamar el cardenal. Després de llargs debats amb el comitè, aquest exigí una ordre signada pel president Companys, en què reclamés l'entrega del prelat i es responsabilitzés de la seva custòdia. El president els la donà de veu per telèfon, adreçant-se a Ramon Porté, que continuava insistint tossudament a poder disposar d'algun document fefaent. Molts anys després, aquest explicava aquell estira-i-arrotonsa de la manera següent:⁷⁰

[En Solé i Pla] Es va presentar tot bufat: «Venim a buscar-lo» (el Cardenal). Amb què?, que li dic. «Oh, sóc diputat jo», ell que fa. I a mi, què! ... Vinga, papers. Ensenyeu-me'ls. Volem garanties. Tot plegat una hora de discussió i ell no volent baixar del ruc. A la fi va comunicar per telèfon amb el Poeta, aquell que declamava (Ventura Gassol). Em digué per l'aparell: «¿Però no veieu que no té importància, amic Porté? [...] Per què el voleu vosaltres?...» Res, papers damunt la taula, jo. «Però no veieu que la Generalitat i la C.N.T. són amics?...» Res, contra l'entrega, justificació. I així més de deu minuts parlant amb el de l'esclavina. Veient que no se'n sortia ho digué a n'En Companys. Aquest picà directe des del seu despatx. Hi vaig parlar més d'un quart d'hora. Deia el mateix que l'altre, que si amics... Però Companys i l'altre no volien comprometre's. No volien donar papers. Sols de paraula. Ni ell ni l'altre.

Davant la insistència de Porté, el president Companys els feu enviar immediatament l'ordre per escrit: «En nom del Govern de la Generalitat ordeno que el doctor Vidal i Barraquer i el seu acompanyant s'han entregats al dador,

69. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. *Notes sobre el cardenal preses del treball de Lluís Vives i Poblet i altres notes recollides verbalment*. Reg. 781.

70. Francesc SIFRE (febrer de 1987). «A propòsit d'uns cartells (12)», *Espitllera* (Montblanc), p. 37-40. També el mateix Porté exposava una explicació similar en una carta a Josep Andreu i Abelló escrita el desembre de 1967: «Como no llevaban un documento en regla y especial, yo no consideré una petición formal. [...] sin un documento firmado por el presidente de la Generalidad no obtendréis Vidal y Barraquer». AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. Correspondència. Reg. 1460.2.

i restin presoners a disposició del Govern de la Generalitat».⁷¹ Amb aquest document, el comitè de Montblanc respirava alleugerit en veure's descarregat de la responsabilitat d'haver lliurat els dos eclesiàstics, sobretot pensant en futures represàlies que poguessin rebre per part d'elements extremats. Porté atribuïa aquella postura seva a la por, un motiu també al·legat per Vives i Poblet, que escrivia que el comitè estava esporuguit, sota la pressió d'alguns «capcalents més extremistes» que s'havien congregat a la plaça Major de la vila, així com per les amenaces propinades pels faistes barcelonins quan foren expulsats de Montblanc.

Vidal i Barraquer i el seu familiar Viladrich desconeixien, evidentment, totes les gestions que feien les autoritats, així com els luctuosos esdeveniments que ocorrien a la comarca aquells dies. La matinada del dissabte 25 foren trets de la presó i presentats davant del Comitè del Front Popular. Aquesta vegada els rebé Josep Folch i Folch, que els comunicà que els entregaven a la Generalitat. Porté, en canvi, assegura que fou Ramon Gaya i Jové, membre del comitè, en representació del PSUC, que actuava de secretari, qui feu l'entrega a l'enviat de la Generalitat.⁷² Finalment, Vives i Poblet assegura que els dos religiosos no arribaren a trobar-se mai amb cap membre del comitè, tan sols amb el diputat Solé i Pla.⁷³ Sigui com sigui, Vidal i Viladrich pujaren a l'automòbil oficial, un gran Hispano que duïa un rètol amb la inscripció «Servei de la Generalitat», escortats per agents dels Mossos d'Esquadra (un dels quals seria Josep Joffre Filippo, un antic voluntari de la Gran Guerra; Esculies, 2011: 270) i acompanyats del parlamentari barceloní. Abans de marxar, els donaren roba de paísà perquè poguessin passar més desapercebuts de cara als controls més que probables que trobarien al llarg del trajecte, atès que fins aquell moment els dos eclesiàstics havien vestit la roba talar. Marxaren, doncs, cap a Barcelona sota la protecció del govern català: «Eren les tres de la matinada, la plaça es trobava deserta i ben escassos eren els qui presenciaren el lliurament del pres que tant havia costat d'arrencar».⁷⁴

71. Reproduïda, per exemple, a Sylvia LEÓN DUASO, «La orden que salvó la vida de Vidal i Barraquer», *Diari de Tarragona*, 5 de juny de 1994, p. 3.

72. Francesc SIFRE (febrer de 1987). «A propòsit d'uns cartells (12)», *Espitllera* (Montblanc), p. 37-40.

73. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. *Notes sobre el cardenal preses del treball de Lluís Vives i Poblet i altres notes recollides verbalment*. Reg. 781.

74. *Id.*

9. UNA FONT DISCORDANT

Des de l'entorn d'ERC, especialment, s'insistí en el paper essencial jugat pel govern de la Generalitat de Catalunya en el salvament del cardenal i arquebisbe de Tarragona. Paga la pena fer referència als testimonis recollits a l'exili pel polític d'ERC Joan Sauret i Garcia (1899-1985), amb els quals elaborà un breu informe titulat *El rescat del cardenal Vidal i Barraquer*. Aquest fou la base d'un article publicat l'agost de 1970 a la revista *Vida Nova*, que l'exili republicà català editava a Montpeller, tot i que nosaltres hem consultat només un esborrany preliminar de l'informe mecanoscrit conservat en el fons personal de Ramon Muntanyola.⁷⁵ Sauret hauria escrit aquest document a París el 1967 a partir dels testimonis de Joaquim Dardalló i Altés (†1979), advocat i exsecretari general de Governació, i Miquel Guasch i Sales, que havia estat batlle de l'Espluga de Francolí. Tots dos presenten una versió força discordant dels fets de l'empresonament i l'alliberament de Vidal i Barraquer.

Dardalló assegurava que el president Companys li havia manat de desplaçar-se a Montblanc amb les forces de seguretat per alliberar el cardenal i traslladar-lo a Barcelona. Segons l'alt funcionari, duia una ordre signada pel president per tal que el cardenal fos entregat a la Generalitat i recorda que el document anava adreçat a l'alcalde de Montblanc. Segons Dardalló, sortiren de Barcelona a les deu de la nit amb quatre automòbils portant-lo a ell i diferents forces de seguretat, els quals arribaren a la capital de la Conca de Barberà a l'alba. Amb les forces que l'acompanyaven, col·locà controls a les sortides de la vila. Cal entendre, però, que Solé i Pla ja havia fet la feina de recollir el cardenal i, simplement, Dardalló hauria fet l'entrega al comitè de Montblanc de l'ordre escrita que els havia promès el president. A diferència del que expliquen altres relats, no hauria estat, doncs, un simple motorista el que hauria portat el document a Montblanc, sinó tot un contingent de seguretat acompanyat de l'alt funcionari.

En segon lloc, no sembla aparentment gaire fiable la versió que explicà Guasch, molt discordant amb altres testimonis recollits. Segons ell, el matí del 28 de juliol [sic] s'arribà a Poblet acompanyat d'altres dos regidors responnent a una trucada de Toda que li demanava que hi acudís. Trobaren el monestir envoltat de camions amb gent armada provinent dels voltants de Barcelona amb la

75. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. *El rescat del cardenal Vidal i Barraquer*. Reg. 781. La còpia no és completa perquè li manca un full.

intenció de detenir el cardenal i el seu secretari. Aleshores, Guasch convencé els patrullers de traslladar els religiosos fins a Montblanc en l'automòbil amb què havia arribat el diputat Folch i altres dos membres d'aquell comitè, avisats prèviament per l'alcalde de l'Espluga. La comitiva que duia els religiosos detinguts anava custodiada per davant i per darrere per les camionetes dels anarquistes. El relat de Guasch generà força dubtes a Josep Andreu i Abelló, que consultà directament amb Ramon Porté. Aquest li respongué:⁷⁶

Me asombra el relato que le hacen del episodio Vidal y Barraquer. De tratarse de pequeñas rectificaciones, cabría admitir descuidos, pero la descripción que le hacen es nada menos un folletón inventado de cabo a rabo, y deformados los elementos.

Potser la memòria de Guasch hauria deformat notablement els records i s'estaria referint a la detenció del bisbe Borràs, posterior a la del cardenal?

10. DE BARCELONA A ITÀLIA

Un cop a Barcelona, Solé i Pla considerà que era poc prudent deixar el cardenal a la residència familiar de Sarrià i convingueren posar els dos religiosos en custòdia a l'interior del mateix palau de la Generalitat, on arribaren a les set del matí. Els rebé el conseller Gassol, que els explicà que es temien represàlies per part de la FAI per haver dut a terme aquella operació de salvament del cardenal. Aleshores, el cardenal i el seu secretari foren amagats a l'edifici de la Conselleria de Governació en qualitat de protegits, en espera de tramitar-los l'evacuació del país. Des d'allà mateix, Vidal i Barraquer pogué telefonar al seu germà, que decidí enviar-li el seu fill Francesc Vidal-Barraquer i Marfà (1916-1976), acompanyat per Maurici Serrahima i Bofill (1902-1979), fill d'un advocat de Sarrià molt proper a la família. Acordaren tots que calia posar els fets ocorreguts en coneixement del Vaticà a través d'algun consolat, per no aixecar sospites.

Tot seguit, els dos nois s'adreçaren directament al consolat de la Gran Bretanya. El mateix Serrahima (1968) explica que els atengué un secretari que els

76. AHT. Fons personal Mossèn Ramon Muntanyola. Correspondència. Reg. 1460.2.

digué que ni el cònsol ni el vicecònsol eren a Barcelona i que, sense el consentiment d'aquests, no podia fer gaire cosa pels dos religiosos. Davant d'aquestes poques possibilitats, els joves s'adreçaren al consolat italià, on foren atesos pel vicecònsol. Aquí trobaren més interès. En diferents converses mantingudes aquells dies, el cònsol general Carlo Bossi (1892-1972) es prestà a ajudar-los, a més de donar l'avís al Vaticà sobre la situació del cardenal. Hilari Ragner (1993) ha publicat els telegrams que Bossi trameté al Ministeri d'Afers Exteriors del seu país per comunicar el perill en què es trobava Vidal i Barraquer i les gestions que estava fent amb el conseller Josep Maria Espanya per tal d'evacuar-lo del país. Les autoritats italianes tractaren aquest cas amb especial atenció, com una manera més d'atreure's la simpatia del Vaticà (González Vilalta, 2015). El cònsol visità Vidal i Barraquer a Governació en dues ocasions, els dies 27 i 28 de juliol. Bossi li digué que estava gestionant la seva evacuació en vaixell i li recomanà que ho mantingués en secret, «al objeto de dar la sensación de que había desaparecido como por encanto» (vegeu la *Nota confidencial* de Vidal i Barraquer). De fet, Bossi li aconsellà d'evitar Roma i refugiar-se a un altre lloc on pogués passar més desapercebut per a la premsa: «Tot això en vista a impedir possibles i greus represàlies de la Fai».77 Aleshores, el cardenal pensà en la cartoixa de La Farneta, a Lucca, que coneixia d'una breu visita que hi havia fet el 1921 de camí a Roma per rebre-hi el capell cardenalici. Viladrich puntualitza el següent:78

Fou el C. [cardenal] que va escollir-la lliurement i quantes vegades li havíem sentit dir durant aquests anys com estava agraït al bon Déu de la inspiració d'haver-lo portat prop d'aquests Monjos de pasta de sant [...] Res de càstig, ni d'imposicions de cap costat.

El mateix dia, la cambra del davant on s'estaven fou ocupada per un altre protegit del govern català, que resultà ser el bisbe de Tortosa, Félix Bilbao, amb qui es trobaren i compartiren aquelles hores d'espera. Aleshores, Vidal i Barraquer demanà al cònsol italià de fer-se càrrec, al mateix temps, del bisbe, cosa que aquell li admeté. D'altra banda, el dimecres 29, el cònsol francès, alertat per l'agent

77. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 32.

78. *Id.*

consular de Tarragona, visità els religiosos per tal d'oferir-los refugi en un vaixell d'aquella nacionalitat atracat al port, encara que ho feia a títol personal, sense tenir instruccions del seu govern. El cardenal, «tot reconeixent volenterós que la intervenció francesa comportava tal vegada menys compromís que la del cònsol italià», pel fet que aquest últim representava un país feixista, hagué de rebutjar l'ajut perquè el d'Itàlia ja estava en marxa.⁷⁹

El vespre del 30 de juliol era arribat el moment de treure els tres religiosos del país. Vidal i Barraquer, Viladrich i Bilbao es repartiren en dos automòbils, el del cardenal acompanyat de Gassol, que li digué que els portaven a un vaixell italià atracat al port. Una vegada allà, el conseller s'encarregà de fer preparar un bot per atansar els religiosos a la nau, el *Fiume*. En aquell moment, el capità Alberto Bayo (1892-1967) vingué a saludar el conseller i, com que els mariners tardaven d'arribar, Gassol li demanà de trobar amb urgència gent d'absoluta confiança per fer portar els tres homes al vaixell italià. Viladrich sospitava que els mariners que els portaren amb la barqueta «feien aquell servei a contracor»:⁸⁰

Després gent vinguda a Itàlia contaren al C. [cardenal] que efectivament la seva vida correu perill seriósíssim al port, car aquells xicots en parlar-los del creuer italià el prengueren per un gran feixista que mereixia ser ofegat.

Fou el mateix Ventura Gassol qui ho explicà al cardenal i a Viladrich l'única vegada que es veieren a l'exili, precisament el dia abans de la mort de Vidal i Barraquer. Fou a la residència del mecenes Rafael Patxot i Jubert (1872-1964), a Friburg, el diumenge 12 de setembre de 1943. Gassol els explicà que aquells mariners que acompanyaren els religiosos al vaixell italià s'havien conjurat per desfer-se d'ells, confonent-los amb uns feixistes, però amb l'ajut del capità Bayo havien aconseguit de trobar uns altres homes més fiables.⁸¹ Ja dalt del creuer, l'almirall i tots els oficials, en companyia del cònsol Bossi, reteren honors al cardenal.

79. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 32.

80. *Ibid.*, p. 38.

81. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum IV, p. 110.

Un temps després, Bossi visità Vidal i Barraquer a Roma i, d'acord amb el que reporta Viladrich en la seva crònica, els confessà que:⁸²

[...] al Consolat de Sant Sebastián espanyols li feren retret d'haver salvat el C., que era un rojo separatista, un mal español, etc. etc., que ojalá hubiera perecido! Amb energia els replicà que, segurament, no el coneixien i que estaven equivocats.

L'endemà al matí, els eclesiàstics pogueren celebrar missa a la capella del vaixell. Al vespre, passaren al creuer lleuger *Muzio Attendolo*, que els deixaria al port de La Spezia, on un servei de la Marina italiana els conduiria fins a Pisa i un auto de la policia els duria, finalment, a Lucca. Arribaren a la cartoixa a les vuit del vespre del primer d'agost de 1936, on foren rebuts pel coadjutor Bernardin Ritter.⁸³ El dia 6, el bisbe Bilbao, perjudicat pel clima toscà que li afectava a la seva dolència asmàtica, partí cap a Viterbo.

Vidal i Barraquer visqué intensament aquells dies des de la partida de Tarragona fins a l'embarcament al vaixell italià amb l'angoixa que la seva vida i la del seu fidel acompanyant Joan Viladrich estaven en greu perill. Les primeres paraules que el cardenal escrigué al Vaticà just instal·lat a la cartoixa toscana foren: «Llegado a esta Santa Casa, después de haber sido arrancado de las garras de la muerte y de haber pasado durante nueve días un verdadero calvario de sufrimientos que Dios me ha dado fortaleza para resistir con toda serenidad [...]».⁸⁴ Vidal havia manifestat que, en alguns moments, havia notat com la Divina Providència «les assistia de una manera a veces casi sensible». (*Nota confidencial*). També ho escrivia Viladrich de manera molt similar, quan assegurava que Deu els havia protegit «a estones gairebé sensiblement». Foren les seves vivències com a religiosos.

82. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 41. Aquesta trobada fou abans que Bossi marxés a San Francisco, destinat com a cònsol general a partir del setembre de 1940 i, presumiblement, després de deixar Barcelona l'abril de 1940.

83. Viladrich anota en la seva crònica que entre els monjos de La Farneta n'hi havia un que era català, Xavier Maria Serres, que els ajudà a acomodar-se a la comunitat. AMCAM. Fons Arxiu Família Vidal-Barraquer. Memòries de mossèn Joan Viladrich, volum II, p. 42.

84. Carta de Vidal i Barraquer a Pacelli, 3 d'agost de 1936. Vegeu CÀRCEL (2015: 328-330).

11. CONCLUSIONS

La major part dels treballs biogràfics sobre la figura del cardenal Francesc Vidal i Barraquer ha tractat l'episodi de la seva detenció, empresonament i alliberament el juliol de 1936 a partir d'uns pocs relats, aquells que la historiografia ha fet oficials, especialment l'informe confidencial redactat pel mateix prelat per enviar-lo al Vaticà una vegada apositat a la cartoxa toscana. En el treball present hem reunit i confrontat diverses fonts que fan referència a aquells successos, moltes d'elles mediatitzades i deformades per la fiabilitat i la perdurabilitat dels records personals. No hem llegit només els documents produïts per les *víctimes* (Vidal i Barraquer i Viladrich), alguns d'ells inèdits, sinó també altres fonts sorgides dels diferents agents i interessos que envoltaren aquest episodi.

Hem intentat matisar l'actuació d'Eduard Toda, conservador de Poblet, sovint qualificada d'una mica galdosa, de manera que pensem que confià cegament en els dirigents de Vimbodí i l'Espluga de Francolí per tal que vetlessin per la seguretat del cardenal. D'altra banda, els escrits del canonge Joan Viladrich atorguen un rol important al doctor Guitert com a mediador amb els patrullers de l'Hospitalet i el comitè de Vimbodí. Precisament, Vidal i Barraquer anà a raure a una comarca prou conflictiva durant les primeres setmanes de la guerra.⁸⁵ També hem volgut mostrar que les motivacions existents entre els diversos elements anarcosindicalistes involucrats en aquest episodi foren diverses. No sembla que els patrullers de l'Hospitalet haguessin arribat a ajusticiar el prelat, ja que foren conscients que la importància i la delicadesa del càrrec requeria dur-lo a Barcelona i utilitzar-lo possiblement com a ostatge. Les fonts per aquesta banda no acaben d'aclarir-ho, com tampoc donen llum sobre les pretensions dels revolucionaris de Vimbodí. En canvi, Porté, de Montblanc, tingué l'oportunitat d'explicar-se posteriorment, bo i defensant el seu paper en el salvament de Vidal i Barraquer. Era evident que l'actuació pública que havia tingut el cardenal durant la Dictadura de Primo de Rivera i la Segona República li conferia diferents graus de respecte entre les diverses famílies polítiques.

Arran de la seva mort el setembre de 1943, les necrològiques publicades per diferents mitjans catalans de l'exili mostraven aquesta admiració per la seva figura (Manent, 2000). Malgrat el silenci imposat per la dictadura franquista

85. Vegeu Andreu MAYAYO (1986), *La Conca de Barberà (1890-1939). De la crisi agrària a la Guerra Civil*, Montblanc, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà.

sobre la figura de Vidal i Barraquer, en subsistí una pregona memòria local que, a partir de mitjan anys seixanta del segle passat, es popularitzà de la mà de diversos clergues divulgadors, com Ramon Muntanyola. L'èxit de l'operació d'alliberament i evacuació del cardenal de Tarragona, que després ha estat pregonat per diversos membres exiliats del govern català republicà, alhora que ha estat motiu d'orgull dels montblanquins, restà enfosquit pel tràgic desenllaç del seu bisbe auxiliar, el doctor Borràs, tal com s'han encarregat de recordar insistentment des dels rengles religiosos més ultramuntans.

BIBLIOGRAFIA

- ALSAMORA, Alfons. «El segle XX». A: GUAL, Valentí [dir.] (2015). *Història de Vimbodí i Poblet*. Tarragona: Ajuntament de Vimbodí i Poblet - Arola Editors - Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili.
- BERGADÀ, Àngel (1978). *Vimbodí. Estudi històric, sociològic i religiós*. Vimbodí: Parròquia de Vimbodí.
- CÁRCEL ORTÍ, Vicente (2015). «Epistolario Vidal-Pacelli-Pizzardo-Montini y apuntes de la Secretaría de Estado (1936-1939)». *Analecta Sacra Tarracoenensia*, núm. 88, p. 267-1014.
- ESCULIES, Joan (2011). *Joan Solé i Pla. Un separatista entre Macià i Companys*. Barcelona: Edicions de 1984.
- FORT, Eufemià (1957). *Joaquim Guitert i Fontserè. In memoriam*. Santes Creus: Publicacions de l'Arxiu Bibliogràfic.
- (1975). *Eduard Toda, tal com l'he conegut*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FUENTES, Manuel; ROIG, Francesc (2004). *Manuel Borràs i Ferré: una vida al servei de l'Església*. La Canonja: Centre d'Estudis Canongins Ponç de Castellví.
- GARCÍA OLIVER, Juan (1978). *El eco de los pasos*. Barcelona: Ibérica de Ediciones y Publicaciones.
- GAVALDÀ, Antoni (1984). «Ramon Porté i Dalmau: de sindicalista a poeta». *Quaderns de Vilaniu* (Valls), núm. 6, p. 31-48.
- GIL MESEGUER, Enric (2014). «Els Cano: història d'una família anarquista a l'Hospitalet». *Quaderns d'Estudi del Centre d'Estudis de l'Hospitalet*, núm. 28, p. 69-103.

- GONZÁLEZ VILALTA, Arnau (2015). «Marines de guerra, evacuacions i consolats estrangers al port de Barcelona, 1936-1937. Els casos francès i italià». *Barcelona Quaderns d'Història*, núm. 22, p. 261-276.
- GONZALVO, Gener (2005). *Eduard Toda i Güell (1855-1941) i el salvament del monestir de Poblet, a través del seu epistolari*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MANENT, Albert. «El salvament i el traspass del cardenal Vidal i Barraquer a la premsa catalana d'exili». A: AZNAR, Manuel [ed.] (2000). *Sesenta años después. Las literaturas del exilio republicano de 1939*. Vol. I. Sant Cugat del Vallès: Associació d'Idees-GEXE, p. 71-80.
- MASSÓ, Jaume (1994). *Patrimoni en perill. Notes sobre la salvaguarda dels béns culturals durant la Guerra Civil i la postguerra (1936-1948)*. Reus: Edicions del Centre de Lectura.
- MORENO, Jordi (2019). «Sopes de farigola a la presó de Montblanc. El pas accidental del cardenal Vidal i Barraquer per la presó de Montblanc (1936)». *Podall (Montblanc)*, núm. 8, p. 109-113.
- MUNTANYOLA, Ramon (2017). *Vidal i Barraquer. Cardenal de la Pau*. Vol. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Nova edició ampliada a cura de Josep Massot i Muntaner.
- PEIRATS, Josep (2009). *De mi paso por la vida. Memorias*. Barcelona: Flor del viento.
- PIQUÉ, Jordi. «El govern de la Generalitat de Catalunya i la Guerra Civil a les comarques tarragonines». A: SOBREQUÉS, Jaume [dir.]; DUEÑAS, Oriol; MARTÍN, Josep Lluís [eds.] (2017). *A 80 anys del cop d'estat de Franco. La Generalitat de Catalunya i Guerra Civil a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya; Centre d'Història Contemporània de Catalunya; Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya, p. 637-663.
- POZO GONZÁLEZ, Josep Antoni (2002). *El poder revolucionari a Catalunya durant els mesos de juliol a octubre de 1936*. (Tesi doctoral Universitat Autònoma de Barcelona). Recuperada a: <https://www.tdx.cat/handle/10803/4790>.
- QUIJADA BOSCH, Joan Maria; SÁNCHEZ PIÉ, Neus (2017). «Semblança del cardenal arquebisbe de Tarragona Dr. Francesc Vidal i Barraquer». A: A. V. *Cardenal Vidal i Barraquer. Testimoni fidel (1943-2013)*. Tarragona: Silva, p. 11-16.
- RAGUER, Hilari (1993). *Salvador Rial, vicari del Cardenal de la Pau*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- (2003). *Arxiu de l'Església catalana durant la Guerra Civil (I. Juliol-desembre 1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SERRA I VILARÓ, Joan [1948?]. *Víctimas sacerdotales del arzobispado de Tarragona durante la persecución religiosa del 1936 al 1939*. Tarragona: Tipografia Successors de Torres i Virgili.
- SERRAHIMA, Maurici (1968). «Un record personal». *Serra d'Or*, núm. 109 (octubre) p. 24-26.
- TARÉS, Manel (2018). «Evacuació i detenció del cardenal Vidal i Barraquer a Poblet el juliol de 1936». *Revista Cambrils*, núm. 567 (novembre), p. 4-11.
- «Toda, Vidal i Barraquer i el complot d'Escornalbou de 1926». Article en premsa.
- VILADRICH, Joan (1978). «L'alliberament del cardenal i la immolació del Dr. Borràs». *Quaderns de Pastoral*, núm. 53 (maig), p. 70-80.